

קובץ
באר התורה

(קכט)

פרשת כי תבוא

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס : 036770810

או לת"ד 5161749 בני ברק

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

תוכן הענינים:

- 5..... כפיות טובה בהלכה
- 7..... החיזוק מהשריפה בהרי ירושלים
- 8..... בדין ברכת הטוב והמטיב על מיץ ענבים
- 35..... האם מותר לומר מזל טוב בין גברא לגברא בקריאת התורה
- 37..... אין מעבירין על המצוות או תדיר
- 40..... אשה שזרקה סוכריה מעזרת נשים ושברה משקפיים
- 44..... מכתב לקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק טז
- 54..... האם מי שעולה לארץ ישראל מתכפר לו כל העוונות
- 60..... בדין תקיעת שופר בסליחות
- הערה לבאר התורה קכח בדין קול באשה ערוה מאת הרה"ג יוסף דהן
- 64..... שליט"א
- 65..... הוספה לבאר התורה קכז בדין חיוב אשה בסליחות

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

יוצא לאור

לעילוי נשמת זקנתי הרבנית הצדקנית

מרת עליזה עישה בת לאוני ע"ה

אשת חבר

לזקני מרן הגר"א פורת טהרני שליט"א

נלב"ע כ' שבט תש"פ

לעילוי נשמת האשה הצדקנית אם זקני

מרת עישא אליז בת איזה אביטבול ע"ה

נלב"ע ד' תשרי תשפ"א

ת.נ.צ.ב.ה

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

כפיות טובה בהלכה

וְלִקְחֶתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשָׂמְתָּ בַטֶּנָּא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם. (דברים כו ב)

ופירש"י ואמרת אליו שאינך כפוי טובה.

ובמעלת הכרת הטוב, ובגדר האיסור להיות כפוי טובה, הנה דין הכרת טובה ילפינן מדכתיב להלן (כג ח) ללא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, וילפינן בגמ' בב"ק דף צב ע"ב דין הכרת הטוב, וכך איתא שם, מנא הא מילתא דאמרי אינישי בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא, אמר ליה דכתיב לא תתעב מצרי כי כר היית בארצו ע"כ, וכן ברמב"ם במורה נבוכים (ח"ג סוף פרק מב) כתב ללמוד חיוב הכרת הטוב מהאי פסוקא, וז"ל: כל מי שהצטרפת אליו יום אחד וכל מי שקבלת ממנו תועלת ומצאתו בעת תרה ואע"פ שהרע לך אחר כן צריך שתזכור מה שקדם אמר יתעלה לא תתעב מצרי כי כר הייתה בארצו עכ"ד, וכן כתב בכל בו (סימן קיד) וז"ל: שישא אדם פנים למי שנהנה ממנו כמו שבא בתורה ללמד מידה טובה לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו וכו' עכ"ל, וכן כתב במהר"ל (שמות יד ז) יעו"ש.

עוד ילפינן דין הכרת הטוב מדכתיב להלן (דברים כח ט) והלכת בדרכיו, וילפינן בגמ' בסוטה דף יד ע"א להדמות לדרכי הקב"ה, וכן כתב במשנה למלך להגר"מ וואלי על התורה (פרשת שופטים על הפסוק וזה יהיה משפט) וז"ל: כשם שהקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה למעלה כך הבריות צריכין להיות גומלין זה את זה שלא יהיו כפויי טובה עם מי שעושה להם טובה, וללכת בדרכיו יתברך, כדי להשתוות אל ההנהגה העליונה עכ"ל, וכן האריך בזה הרש"ר הירש זצ"ל בספר חורב יעו"ש, וכן האריך בתומר דבורה פ"א.

ובפלא יועץ (ערך כפוי טובה) כתב, כתיב (משלי יז יג) משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו. וחיובא רמיא על האדם שקבל כל דהוא טובה מחברו, שתהא חקוקה בלבו תמיד כל הימים שלא לגמל עמו שום רעה ולשלם לעושה הטובה ככל הבא מידו. אפלו אם עשה לו גם כן רעה, הרעה ישכח והטובה לא ישכח, כי צריך האדם שיהא בו מדעת קונו. וכתיב (ישעיה מט טו) גם אלה תשכחנה, שהוא מעשה העגל, ואנכי לא אשכחך שהוא קבלת התורה. וצא ולמד ממשה רבנו, שלא הכה את היאור ואת העפר לפי

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

שקבל טובה מהם (תנחומא וארא יד). וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (במדבר רבה כב ד) שלא נקם משה נקמת מדין לפי שנתגדל ביניהם. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה בשמות רבה (ד ב) כל הפותח פתח לחברו, חיב בכבודו יותר מאביו ואמו. אתה מוצא באליהו שלא החיה אבותיו כמו שהחיה את בן הצרפית, ואלישע לא החיה אבותיו כמו שהחיה את בן השונמית, אלא שמסר נפשו על אכסניא שלו. ואם כל כך חיב להחזיק טובה לחברו על פת לחם, על אחת כמה וכמה אם קבל ממנו טובה הרבה, ועל אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת אם קבל ממנו טובת הנפש, כגון שלמדו חכמה או הדריכו בדרך טובה והפרישו מדרך רעה, שזו טובה גדולה שאין למעלה הימנה, כמה וכמה יגדל חובתו להכיר טובתו ולנהג בו כבוד, ואם לא ינהג בו כבוד כראוי, אין לך כפוי טובה גדול מזה. וישא ביום ההוא קל וחמר בעצמו כמה וכמה חיב אדם לבוראו, המרבה להיטיב רב טוב לבית ישראל עד אין חקר, כך גדלה חובותינו עד אין חקר עכ"ד הפלא יועץ.

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קל) כתב שאיסור כפיות טובה אינו איסור ממש וז"ל: ענין מצות כבוד אב ואם הוא גם כדי שלא יהיה כפוי טובה כדתנן בב"מ דף ל"ג שאביו הביאו לעוה"ז ואם היה רק גזה"כ בעלמא לא היה זה טעם שרבו יהיה קודם משום שהביאו לחיי העוה"ב, ולכן משמע שהוא לטעם על המצוה דכבוד אב שלא יהא כפוי טובה שלטעם זה הא טובת רבו עדיף לו וצריך לכבדו יותר ולהקדימו. ולפ"ז אם נפטר ע"י הגרות מכבוד אב ואם יאמרו באנו מקדושה חמורה שהיינו אסורים מלהיות כפוי טובה לקדושה קלה שאין אסורים להיות כפוי טובה. ואף שאין זה איסור ממש הא גם בישראל עכ"פ יש לאסור גם מאסור זה אף שאין בו חיוב דכבוד אב ואם ממש ויאמרו שבאו מחמורה לקלה. עכ"ד. וכן בקובץ אגרות חזו"א (ח"ג אגרת קסה) כתב לדון כה"ג האם עובר על הלאו ממש של לא תתעב מצרי וכו'. יעו"ש.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

החיזוק מהשריפה בהרי ירושלים

להתחזק בלימוד הלכות שבת, ראיתי שהובא (גליון לבית התורני) בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שענה לפני כחמש עשרה שנה שפרצו כמה שריפות בבנייני מגורים שיש להתחזק בלימוד הלכות שבת, ולהתחזק בזה ע"פ דברי הגמ' במסכת שבת ששריפות מגיעים מחמת חילול שבת. יעו"ש שהעיד הגר"ש קולצדקי שליט"א שאכן התחזקו בזה והשריפות הפסיקו, וא"כ הכא נמי יש להתחזק בלימוד הלכות שבת, ובשמירת השבת לדקדוקיה, ויתכן להוסיף שהנה תמיד מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א מורה ובא לשים גרנטור לחשמל, ולא יתכן להשתמש בחשמל שמיוצר ע"י מחללי שבת, ואמנם יש כמה קולות בדברי הפוסקים, אבל לכאורה יש מקום להחמיר בזה, ובפרט שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א נשאל ע"ז האם הוא בכלל הדין שהוצאות שבת חוזרות, והשיב שכן, וכיון שכן נראה שיש ענין לכאורה להתחזק בזה כיון דסו"ס חשמל הוא כאש, [ואמנם כן הוא לפי דעת מרן החזו"א ולא לפי הגרשז"א] וכיון שכן יש להתחזק אש תחת אש, וכן בלימוד הלכות שבת, וכמ"ש הנה ידוע מה שהביא מרנא החפץ חיים זצוק"ל בהקדמתו למשנה ברורה חלק ג' בהל' שבת, (אך באיזה ענין) אחר דמאריך בגודל מעלת לימוד הל' שבת כותב, וכבר העיד בנו הגאון בעל אורים ותמים בספרו יערת דבש כי אי אפשר כל במציאות שינצל מאיסור שבת אם לא ילמד כל הדינים על בריים היטב עכ"ל. וי"ל דלא בעינן אלא רק לימוד הדינים גרידא האסור והמותר, כדי שיהא הלכה ברורה ומשנה ברורה מה האדם יעשה, ולא ספיקות ובלבולים, כי לא האדם יכנס ללחץ ולבלבול ולבסוף לא ידע את ההלכות כדבעי, וע"ע במה שהרחבנו בכ"ז בספר שערי יוסף אורחות הישיבה סימן מו.

עוד נראה לענ"ד הקטנה לומר ע"פ מה דאיתא בגמ' בסנהדרין בריש פרק חלק, שכל בית שאין נשמעין בו דברי תורה בלילה אש אוכלתו, וע"כ יש להתחזק בזה בלימוד התורה הקד' בלילה, ושיהיו נשמעים בבית דברי תורה, ולא רק בהרהור, וע"י כן אש התורה מגינה על הבית.

ועוד הוסיפו לי בזה שידוע שמרן הגר"ע יוסף זצ"ל אמר שהשריפה הגדולה ביותר שהיתה בישראל (אסון הכרמל בשנת תשע"א) היה בגלל חילול שבת. וע"ע בשו"ת ברכת יהודה חלק ז' בסופו במה שהאריך בדברי חיזוק ועוד על השריפות בהר הכרמל.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

בדין ברכת הטוב והמטיב על מיץ ענבים

בס"ד

יום ה' י"ח אלול תשפ"א

לכבוד מזכה הרבים לתורה וליר"ש יו"ר ש"ס בעיר כרמיאל הרב אוריאל מלכא שליט"א חבר מועצת העיר, ובנו של מו"ר הגה"צ רבי אליהו מלכא שליט"א רב העיר כרמיאל, ומח"ס שו"ת אמרי אליהו ושא"ס.

לאחר עטירת השלו' והברכה.

אודות מה ששאל האם מברכים הטוב והמטיב על יין לאחר ששתה מיץ ענבים בקידוש, ושכן נהג הרבה זמן, ולאחר מכן ראה שהדברים אינם פשוטים כ"כ, ושואל כת"ר שליט"א מהו לדינא.

(א). אם מברכים ברכת הטוב והמטיב בזמנינו, הנה במג"א כתב שברכת הטוב והמטיב הוא חובה, מ"מ כתב בשו"ת מנחת יצחק חלק ט' סימן יד שלא נהגו העולם בברכה זו משום שגדי לברך ברכה זו אליבא דכל הדעות צריך שיהיו הרבה תנאים, ובכה"ח שם סקי"א כתב שמחמת ריבוי הדינים לברכת הטוב והמטיב ולא כו"ע בקיאי בה ראוי להביא כל היינות על שולחן בעת הקידוש והסעודה וע"י כן נפק מידי ספק, יעו"ש, ואמנם מצינו לכמה רבותא שמברכים ברכה זו וכן העידו על מרן הגרע"י זיע"א [ועיין עוד לקמן בזה הנהגתו לגבי ברכה הטוב והמטיב על יין ששתה מתחילה מיץ ענבים] וכמו שהעיד בנו הגאון רבי דוד יוסף שליט"א בספר ארחות מרן ח"א (עמ' תקמג), יעו"ש, ובספר במחיצתו (עמ' 31) סיפר שפעם אחד העסקנים שאוהב מצוה זו של ברכת הטוב והמטיב על יין, הביא למרן זצ"ל יין מיוחד ומשובח שיברך עליו ברכת הטוב והמטיב, ומרן לא רצה לברך, ואמר: בשבילי זה לא 'הטוב' ולא 'המטיב'. יעו"ש. וכן כתב בספר ברכת השיר והשבח (מערכת השיר והשבח סימן קטז אות טז) בשם מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א שגם היום נוהגים לברך ברכת הטוב והמטיב עם שם ומלכות על שינוי יין כשיש את כל התנאים שמובאים בשו"ע סימן קעה, וכן הביא שם בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל שבירך הטוב והמטיב על שינוי יין שהביאו לו בשמחת נישואין יעו"ש. וע"ע בזה בשו"ת שיח כהן ח"ג חאו"ח סימן י' אות ג' במש"כ בזה.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

ב). וביסוד דין ברכת הטוב והמטיב, איתא בגמ' בברכות דף נט ע"ב שינוי יין אינו צריך לברך, שינוי מקום צריך לברך, ואמר רב יוסף בר אבא אמר רבי יוחנן ואע"פ שאמרו שינוי יין אינו צריך לברך, אבל אומר ברוך הטוב והמטיב התם נמי דאיכא בני חבורה דשתו בהדיה ע"כ דברי הגמ'.

ובשו"ע סימן קעה ס"ב כתב בזה"ל: מברכים הטוב והמטיב על כל שינוי יין מן הסתם, אפילו אינו יודע שהשני משובח מהראשון, כל שאינו יודע שהוא גרוע ממנו עכ"ל.

והנה בעיקר הטעמים שמברך רק על יין, הנה כתב הר"ן לגבי פת מדוע אין מברכים רק על יין וז"ל: דאורחיהו דאינשי למיכל מיניה מתרי מיני, וכי בריך מעיקר יהיב דעתיה אכולהו מיני, אבל יין לפי שאין דרך לשתות בסעודה אחת משני מינים מברכים הטוב והמטיב עכ"ד,

ואמנם ברא"ש (בברכות שם) כתב, שהטעם שמברכין על שינוי יין הטוב והמטיב ועל שינוי פת אין מברכין משום דיינ משמח וסועד אבל פת סועד ואינו משמח, וכה"ג כתבו בברכות דף נט ע"ב שכתב, אשינוי לחם ואשינוי בשר אין מברכין הטוב והמטיב דדוקא אין דאית ביה תרתי דסעיד ומשמח מברכין הטוב והמטיב אבל בשר ולחם לא, ועוד דלא אשכחן שירה אלא על היין (ברכות לה:) ועוד כיון דיינ חשוב שקובע ברכה לעצמו ראוי לברך עליו הטוב והמטיב, אי נמי הטוב והמטיב ביבנה תיקנוה (שם מח:) הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה, לפי שבצרו כרמיהם ז' שנים והקיפו כרמיהם מהרוגיהם (גיטין נז.). תיקנו לומר על היין שהוא כמו הדם עכ"ל, וכן כתבו בתוס' תענית דף לא ע"א, תיקנו יותר על היין הטוב והמטיב טפי מבאשר דברים לפי שהיו כמו גדר בכרם ולא נסרחו, ובשולחן של ארבע (שער ראשון) כתב, לפי שהיין משקה היוצא מן הענבים שבכרם וכבר אמרו חז"ל (ברכות פ"ז דף מח.) ז' שנים זיבלו האויבים את כרמיהם מדם הרוגי ביתר, ומטעם זה תקנו על שינוי היין הטוב והמטיב.

ובבנימין זאב (סימן שנא) כתב, ועל ששאל השואל לפני כ"ת, דמאי שנא לגבי הרוגי ביתר תיקנו הטוב והמטיב ומקודם זה בעו"ה נהרגו כמה וכמה אלפים ורבבות מישראל ולא תיקנו חז"ל שום ברכה, במדרש מצאתי שאנדריינוס קיסר הרשע נטל הרוגי ביתר ועשה מהם מחיצות סביב הכרמים לגדר ועמדו ג' שנים והיה גנאי וביזוי חכמה ותורה בזה, וכשמת אותו הרשע בטלה אותה גזרה, וניתנו אותם ההרוגים לקבורה, ותיקנו ברכת הטוב

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

והמטיב, הטוב שלא הסריחו כל אותן ג' שנים, והמטיב שנתנו לקבורה ותיקנוה בברכת המזון כדי שנזכור תמיד עכ"ל, וכע"ז כתבו בתוס' בפסחים דף קא ע"א שדוקא ביין מברכים הטוב והמטיב לפי שזיבלו כרמיהן בדמיהן של ישראל והטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה עכ"ל, ולפי"ז בכל מידי דנעשה מגפן.

אמנם בשבולי הלקט (סימן קמד) כתב, ואחי ר' בנימין נר"ו כתב מה שמברכין על שינוי יין ואין מברכין על שינוי פת לפי שהיינות משונין בטעמן ובמראהן יש מהם אדום ויש מהן לבן, ויש מהן מכמה גוונים משא"כ בפת, ועוד שהיין הוא דבר של שמחה כדכתיב המשמח אלקים ואנשים ודעת האדם נוחה בו, מידי דהוה אבונה בית חדש וקנה כלים חדשים שצריך לברך על כל פעם שקונה ואפילו יש לו כיוצא בהן, אבל פת על איזה טעם מברך על שינוי הפת. עכ"ד, ולפי דבריו דוקא ביין שהוא משמח ולא במיץ ענבים. ומבואר דמה שיהיה משמח היינו בשעת ברכת הטוב והמטיב.

ומה שהוא משום השמחה ראיתי בספר מאיר עוז (חלק ז' עמ' 909) שהביא מש"כ בספר שולחן של ארבע (שער ראשון) שכתב, עיקר השמחה בסעודה אינה אלא ביין ודרך המלכים לשנות יין ולא לשנות פת, וישראל בני מלכים הם, והשני שכל שולחן שמביאים עליו יין על יין אינו אלא ריבוי שמחה, ויצטרך אדם שלא להרבות שמחה בעוה"ז יותר מדאי כמו שאמר (תהלים קט) אז ימלא שחוק פינו ולשונונו רנה אז יאמרו בגויים הגדיל ה' לעשות עם אלה וכו' יעו"ש, וכיון שכן לדבריו הוא דוקא יין.

וכן לפי הטעם שכתב באורחות חיים (ח"א הלכות סעודה) וז"ל: דעת קצת הפוסקים דדוקא על שינוי יין מברך הטוב והמטיב, אבל על שינוי פת אינו מברך, והטעם הוא לפי שהיין הוא ברצון השם יתברך, ואין הדבר מסור לבני אדם לעשותו טוב או רע תדע שכן הוא שהרי מחבית אחת יצאו כמה חביות א' טוב וא' רע אבל הפת בידי אדם לעשות יפה או ההפך וע"כ אין הדין נותן להיות מברך על השינוי כיון שברך על אותו שבתחילת העיסה, ויש חולקים על זה ואומרים של כל ריבוי הטובה יברך הטוב והמטיב ואנו לא כן נהגנו עכ"ד, וכיון שכן נראה דדוקא על יין ששייך שיצא רע אבל לא על מיץ ענבים.

וכן נראה ממש"כ בשו"ת לב חיים (ח"ג סימן ל) שהיין עיקרו נברא להטיב לאחרים, וכמ"ש הגמ' בסנהדרין דף ע' ע"א אמר רב חנן לא נברא יין בעולם

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים, לכן דווקא עליו מברכים הטוב והמטיב יעו"ש, וכיון שכן הוא דוקא ביין, וכן כתב במור וקציעה שכתב, שלא מצינו בפת לשון הטבה כמו ביין (שיר השירים ז' י) כיין הטוב, ובמגילת אסתר (א י) כטוב לב המלך ביין.

ובמשנ"ב ריש סימן קעה סק"ב כתב להביא ב' הטעמים וז"ל: ומברך אותה בשם ומלכות והוא הודאה על ריבוי היין שנזדמן לו [ועוד כתבו הספרים טעם לנוסח זה כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות ראש לכך סידרו נוסח זה של הטוב והמטיב שידוע שברכת הטוב והמטיב שבבהמ"ז תקנו על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה ועי"ז יזכור יום המיתה ולא ימשך אחר היין הרבה]. ודוקא על יין שבתוך המזון [או שהיו מסובין לשתות בלא אכילה ואח"כ הביאו להם יין אחר וכדלקמיה בס"ה בהג"ה] אבל על כוס של בהמ"ז א"צ לברך עליו ברכת הטוב והמטיב אף שהוא מין יין אחר דהא כבר אמר הטוב והמטיב בבהמ"ז [מ"א]. עכ"ד. וב' הטעמים לכאורה הוי נפק"מ לגבי מיץ ענבים. ובעיקר הטעם שפסקינן לדינא נראה שהוא הודאה על ריבוי היין, ואין עיקר הטעם משום שמחה, ולפי"ז לכאורה אף מיץ ענבים דלית בו שמחה יכול לברך עליו הטוב והמטיב.

ג). וראשון המדברים בענין ברכת הטוב והמטיב על מיץ ענבים בשו"ת אבני ישפה או"ח ח"א סימן לו נשאל בזה ע"י הגאון בעל המנחת יצחק זצ"ל גאב"ד העדה החרדית בירושלים, על אודות כמה אנשים שמקדשים על מיץ ענבים מחמת שקשה להם לשתות הרבה יין ובתוך סעודה הם טועמים מעט יין אם יברכו ע"ז כעת ברכת הטוב והמטיב, וכתב לדון בזה ממש"כ בשו"ת בית יהודה סימן מ"ט שמיץ צימוקים נקרא יין ואם שתו ממנו בתוך הסעודה וחזרו לשמוח מיין אחר ודאי שמברכים הטוב והמטיב דהוי בכלל ריבוי יין, וכתב דהטעם שנקרא יין שהרי מברכים עליו בורא פרי הגפן וכשר לנסכים בדיעבד וגם נקרא מי פירות לענין שאינו מחמץ עכ"ד, וכתב שם שי"ל לכאורה שה"ה לגבי מיץ ענבים שהרי אמרינן בגמ' בב"ב דף צז ע"א יין מגיתו לא יביא, ואם הביא כשר, וכיון שכשר בדיעבד לנסכים כשר גם לקידוש, ושכן כתב הרמב"ם בפ"ו מהל' איסורי מזבח ה"ט, ולכן נראה שדינו כיין צימוקים שאפשר לברך עליו ברכת הטוב והמטיב. [ואמנם בברכי יוסף סימן קעה סק"א כתב דברי השו"ת בית יהודה שמי קדיש על יין צימוקים ובסעודה הביאו יין יברך בורא פרי הגפן יעו"ש, ומשמע שלא יברך

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הטוב והמטיב, כן דייק בספר אוצרות הברכת שם בהערה 18, וא"כ אזלא ליה הראיה שכתב בתחילה באבני ישפה, ואולם המעיין היטב בבית יהודה נראה להדיא שיברך הטוב והמטיב ביין צימוקים יעו"ש].

אלא שכתב לדון שם ממש"כ ברמ"א שם סעיף ב' בשם המרדכי וז"ל: י"א שאם שתה יין אדום והביאו לו יין לבן אעפ"י שהוא יותר גרוע מברך הטוב והמטיב לפי שהוא בריא לגוף יותר מן האדום עכ"ד, וכתב במשנ"ב סקי"ג בשם הב"ח והמג"א וז"ל: ומ"מ אם שתה לבן תחילה ואח"כ הביאו לו אדום מברך עליו ברכת הטוב אם יודע שהאדום משובח יותר, אבל בסתמא לא, שהלבן בריא יותר לגוף ונחשב אדום לגביה כגרוע ממנו עכ"ל, ולפי"ז כתב שם שהרי ידוע שמיץ ענבים הוא משקה יותר בריא מיין כי מיץ ענבים אינו משכר וגם אין בו כוהל שמזיק לכמה אנשים, וכיון שכן יש מקום לדמותו לכאורה ליין לבן, כי יתכן שהיה ידוע שיש ביין לבן סגולות מיוחדות של בריאות לגוף משא"כ בשאר יינות, ומסתבר לומר כן, שהרי יין מזיק רק לאנשים חולים וכדו', ואין מיץ ענבים נחשב שזה בריא יותר מיין, ובפרט שכבר כתב הבית יהודה שיין יותר משובח מיין צימוקים ולא הזכיר כלום לענין בריאות ומשמע שלא קיימת האי סברא רק ביין לבן.

ולכן כתב שנראה לדינא שמיץ ענבים פחות משובח מיין ואם יביאו לשתות יין אחרי שקידש על מיץ ענבים יברך הטוב והמטיב, ויעו"ש עוד שכתב באשנים שקשה להם לשתות יין מחמת שגורם להם כאב וראש ויש לדון האם לדינא מותר להם לקדש על מיץ ענבים וכן מהו לדינא לענין ברכת הטוב והמטיב, שלכאורה נראה שאולי יש מקום באדם שיין גורם לו כאב ראש שלא יכול לברך על היין ששותה אחרי מיץ ענבים ששתה בקידוש הטוב והמטיב, וכתב שבשו"ע סימן קעה ס"ג כתב בזה"ל: ויש לברך על העיקר ועל החביב תחילה עכ"ל, ובסימן ריא ס"א וס"ב לגבי דיני קדימה בברכת הפירות כתב, שאם אין ביניהם ממין שבעה וברכותיהם שוות יקדים המין החביב אצלו, אבל לדעת הרמב"ם אזלינן בתר החביב, וא"כ נראה שלפי הדעה הראשונה החשוב עדיף על החביב, ולכן מקדימים שבעת המינים שהם חשובים יותר, וכיון שפסק במשנ"ב שם סקי"ג שהעיקר כדעה הראשונה וא"כ נראה שאעפ"י שחביב לו יין מסוים, בכ"ז היין המשובח יותר הוא הקובע לענין ברכת הטוב והמטיב, שכך גם מדויק שקודם קובע העיקר, ורק אם שניהם עיקרים והשויים קובע החביב, וכיון שיין המשובח יותר ממיץ ענבים ראוי לקדש עליו וכמ"ש במג"א סימן רע"ב סק"ג וא"כ

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

נראה שמיץ ענבים יותר חביב לו כי הולכים אחרי החשיבות, וכמ"ש לעיל, ואולם כיון שהוא רק מצוה מן המובחר, לא שייך לחייב אותו ואם הוא סובל מן היין וקשה לו לשתותו יכול לקדש על המיץ ענבים, ויעו"ש בענף ג' שהאריך לדון מה הדין אם יודע שישתה משני היינות אם יברך הטוב והמטיב, ובסוף הענף כתב שאינו אפושי בברכות, שהרי אינו יכול לקדש על היין.

ובענף ד' כתב דלפי דעת הרמב"ם שהו"ד בשו"ע סימן רי"א ס"ב שאפילו כנגד שבעת המינים אזלינן בתר החביב ולכן אם בא לברך על שבעת המינים וחביב יברך על החביב ויפטור שבעת המינים, יעו"ש, וכיון שכן מבואר דעת הרמב"ם שיש עדיפות בחביב על המשובח שהרי ז' מינים שהשתבחה בהם אר"י חשובים יותר ממה שחשוב לא באופן אישי, וכיון שכן לפי הרמב"ם לענין ברכת הטוב והמטיב אם חביב לו המיץ ענבים יותר מיין ובירך על המיץ ענבים תחילה שוב לא יברך הטוב והמטיב על היין כיון שהוא פחות חביב אצלו יעו"ש, ומ"מ בודאי היכא שהיין חביב לו שיכול לברך הטוב והמטיב, וגם מה שבשו"ע סימן קעה ס"ב שתליא במשובח, ומאידך בס"ג נראה שתליא בחביב.

ומ"מ דעתו לדינא שאין לחוש לדעת הרמב"ם לענין הטוב והמטיב, חדא שאין העיקר כדעת הרמב"ם וכמ"ש במשנ"ב סימן ריא סק"ג ובשער הציון שם סק"ח, ועוד שמסתימת הפוסקים נראה שתלוי במשובח, וכתב שם שכן אמר לו גאון אחד שליט"א וכונתו למרן הגריש"א זצוק"ל שקובע מה שמשובח בעיני אנשים, ולכן שפיר חשיב שיכול לברך הטוב והמטיב.

ובעיקר מש"כ שיש לדמות מיץ ענבים ליין לבן משום הסגולות שבו, ולמעשה כתב שייך לבן שאני הנה בדין יין לבן, הנה בב"ח (סימן קעה ס"ה בד"ה ולענין הלכה) וז"ל: מיהו דבר פשוט הוא, אם שתה תחילה לבן ואח"כ אדום משובח מן הלבן, דמברך הטוב והמטיב אע"פ שאינו בריא לגוף כמו הלבן, דמכל מקום כיון שהוא משובח יותר אית ביה הטור והמטיב אליבא דכו"ע עכ"ד, וכן מבואר בט"ז סימן קעה סו"ס סק"ב, ובמג"א סימן קעה סק"ג ובשיירי כנה"ג (סימן קעה הגב"י אות ד) ובעולת תמיד (קעה סק"ב) ובשו"ע הרב (סדר ברכת הנהנין פרק יב סי"ד) ובמשנ"ב (סימן קעה סק"ג) ובכה"ח (סימן קעה סק"א)

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

ד). ומ"מ כתב לו בזה הגאון בעל המנחת יצחק זצ"ל בסימן לז, והודפס גם בשו"ת מנחת יצחק חלק ט' סימן יד, להשיב על כל דבריו בזה, ותו"ד הוא, א' שאינו שותה רביעית מיין השני כיון שקשה לו, ב' אולי הוי יין משובח ע"י תחבולה, ג' בצירוף השיטות המובאים בבית יוסף דבעינן מופלגים לשבח וגם לא שתו תוך ל' יום, ד' בצירוף שהיין מזיק לו קצת ע"כ יכיון הברכה בלבד ובסעודה יכיון בברכת הטוב והמטיב בברכת המזון, יעו"ש, והנה בהרבה מן הפוסקים הו"ד לדינא, אבל לכאורה י"ל ששאני התם משום כל הצדדים, ולכן אינו ראייה. ויש לפלפל בכ"ז.

ובסימן לח כתב לו האבני ישפה להשיב ע"ד יעו"ש בכל דבריו, וכתב להביא ששאל השאלה את מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל הוא טען שאין לברך הטוב והמטיב כי מיין ענבים אינו משמח ולכן אין כאן שנוי יין לחייב הטוב והמטיב, ומה שהזכיר הבית יהודה סיממן מט לברך אם שתה מתחילה יין צימוקים זה וקא ביין צמוקים שאינו משמח עכ"ד, [ודרך אורחין ילפינן מדבריו דשייך יין צימוקין משמח] וכתב באבני ישפה שמה שאמר שצריך לשמח דייק כן מדברי המשנ"ב סימן קעה סק"ב שיין מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות ראש וכו' עכ"ד המשנ"ב וא"כ סובר שיקרא שנוי יין צריך ששני היינות יהיו משמחים שאז יש תוספת שמחה ע"י היין השני, אבל אם הראשון אינו משמח הרי שכעת יש בזה שמחה וממילא בכה"ג לא תקנו לברך הטוב והמטיב, וכתב עוד שהמעייין בבית יהודה יראה שלא הזכיר כלום מענין של שמחה וא"כ מוכח שאחרי שהוא נקרא יין לא אכפת לן אם יין זה משמח או לאו, וכתב שמה שטען הגרי"ש"א שיין צמוקים הוא משמח זה אינו מובן, וכתב ששתה ממנו והיה טעמו כמיין ענבים רק שהוא יותר מתוק ועוד שאופן עשייתו הוא ע"י ג' ימים במים או ע"י בישול ואינו תוסס כלל שיקבל טעם יין. [וכן הובא בספר וזאת הברכה (עמ' 172 ס"ב) בשם מרן הגרי"ש"א שבכה"ג אין לברך כיון שריבוי היין מזיק לו].

וכתב שהעירו לו שכבר מבואר בשו"ת מהר"ש הלוי יו"ד סימן יב שאין יוצאין ידי חובה ביין צמוקים משום שאין משמח, ובפרי חדש או"ח סימן תפג בד"ה ומ"ש חלק עליו וכתב שכיון שלא צריך שמחה בד' כוסות, וא"כ מוכח דס"ל שאין שמחה ביין צמוקים, אלא ודאי שיין צמוקים הוא ממש כמו מיין ענבים, והכריע הבית יהודה דמ"מ מברך ע"ז הטוב והמטיב, וכתב שכן הסכים עמו לדינא הגר"נ קרליץ זצוק"ל. [והנה יש להוסיף שבדרך כלל הגאון האבני ישפה כותב תמיד בשם גאון אחד וכו' וידוע שכוונתו למרן

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הגריש"א, וכעת אני רואה שהזכיר להדיא שכן כתב מורו ורבו הגריש"א זצ"ל, ואפ"ה חלק עליו]. ובעיקר דברי המנחת יצחק שיכוון אח"כ בברכת הטוב והמטיב על שינוי היין. כן מצינו כבר בכמה פוסקים ואכמ"ל.

ה). ואמנם בעיקר דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שנראה מדברי האבני ישפה בתחילה שיכול לברך הטוב והמטיב על יין אף שבהתחלה שיהיה מיץ ענבים, ואמנם לאחר מכן הביא מהגריש"א שאין לברך, וכן כתב בספר שבות יצחק (ח"ד פרק יא) בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאין לברך בכה"ג הטוב והמטיב אלא רק בשינוי מיני יין אבל לא במיץ ענבים ויין, וביאר שם דבריו שכיון שברכת הטוב והמטיב נתקנה על ריבוי היין מפני חשיבותו מיץ ענבים אינו בחשיבות יין, וכמו שכתב בפרק י' שמיץ ענבים אינו בחשיבות יין לענין דרך חירות ומצות שמחת יו"ט, ויעו"ש עוד בריש דבריו.

וכן כתב לדינא באהלי שם (או"ח ח"ב עמ' שעב) שמברכים דוקא על יין אבל על מיץ ענבים לא מרבים הטוב והמטיב ואפילו שברכתו הגפן, והטעם לזה שאין שמחה אלא ביין ולא במיץ ענבים ושכן כתב בספר הסדר הערוך בשם הגריש"א יעו"ש עוד בכל פרטי דיני הטוב ומהטיב, [וכתב שם שיש להעיר שהעולם חוששים מברכה יקרה זו מחמת ריבוי ההלכות הקשורות בזה ולכן הביא פסקי ההלכות בזה].

וכן כתב בספר המתיבתא (תשנ"ג עמ' קפג) שכן ראה בשם הגריש"א ושכן שמע מראש הישיבה הג"ר פאם (שליט"א) שכל מה שמברכים משום שיין מביא לידי שמחה, ויכול לבוא לידי קלות ראש ולכן סידר נוסח זה של הטוב והמטיב כמבואר בסימן קעה סק"ב במשנ"ב, שנראה דוקא ששני היין משמחים אבל לא בכה"ג ששותה מיץ ענבים בהתחלה שאינו משמח. יעו"ש.

וכן השיב הגרי"א דינר שליט"א בקובץ שאלות המצויות (עמ' מא) שנשאל, בסעודת שבת עשינו קידוש על מית ענבים ושוב רוצים לשתות יין גמור בתוך הסעודה האם לברך עליו ברכת הטוב והמטיב כמבואר בשו"ע ששותין יין שהוא יותר טוב יש לברך כן, והשיב, שיסוד הדין של הטוב והמטיב כששני בני אדם נהנים מזה וא"כ מיירי דוקא כששניהם שותים לפחות רביעית דהיינו שני אנשים שתו כל אחד רביעית מהיין המשובח (וכמ"ש בהגהות מהרש"ם סימן קעב) וממילא אל מצוי כן בסעודת שבת דהריגלות שרק המקדש שותה רביעית יין מהקידוש ועוד דוקא אם שניהם

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

מיין מברכים ברכת הטוב והמטיב אבל כשאחד מהם מיין ענבים לא מברכים, וציין שם בהערה שכן הוא דעת הגריש"א.

וכן דעת מרן הגריש"א שהכהנים יכול לשאת כפים אחרי שתיית מיין ענבים ונקפ"מ בשמחת תורה, כן כתב בספר איש על העדה עמ' לד ובהערה שם כתב שכן שמע מהגאון רבי בן ציון קוק שליט"א בשם מרן הגריש"א.

ובספר שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב עמ"ס ברכות שם, נשאל בקידוש על מיין ענבים ובא לשתות יין בתוך הסעודה האם יברך הטוב והמטיב, וענה, במיין ענבים לא מברכים הטוב והמטיב שאינו יין אלא מיין ענבים תקנת הטוב והמטיב היתה דוקא בשני יינות לא כשאחד מהם מיין, זה כמו ששונה פטל, ע"כ, וכתב שם בהערה שבן הגריש"א הגר"מ אלישיב הזכיר בזה את דעת הכ"ח שדוקא ברביעית יש ברכת הטוב והמטיב, וכיון שכן הרי שלברכת הטוב והמטיב צריך שתהיה שתיה חשובה, ומיין ענבים אין לו חשיבות דהוא כמו חצי שיעור באיכות עכ"ד.

ו). ואמנם יש דעות דבעינן שיהיה שיעור רביעית, וכן כתב בכף החיים (סק"י) שכתב שנראה פשוט שמכיון שמברך להשי"ת על הטבה צריך שיהיה בו שיעור שתיה ולפי שיש מחלוקת כמה הוא שיעור שתיה כדי להתחייב בברכה אחרונה א"כ אין לברך ברכת הטוב והמטיב אלא א"כ שתה מן הראשון רביעית בבת אחת וגם מן השני ישתה רביעית בבת אחת, וסיים שמצא שכן כתב במסגרת השולחן על הקיצור שו"ע סימן מט אות א, ואמנם בספר ברכת יוסף ח"א סימן מז האריך לדחות דברי הכה"ח בזה יעו"ש בכ"ד דלא בעינן רביעית, וכן השיב מרן הגרע"י זיע"א בשו"ת מעין אומר סימן נד. וכ"כ בחזו"ע ברכות עמ' עה שסגי בטעימה על שהוא, וכן כתב הגר"ש משאשש בשו"ת שמש ומגן (ח"ג סימן פח) שמנהג פשוט לברך הטוב והמטיב גם שלא שותים רביעית ואפילו לכתחילה לא נזהרים בזה, ויעו"ש שדימה דין זה למה שמברכים ברכת בורא פרי הגפן בלא קידוש בימות החול יעו"ש, ובעיקר ראייתו ראה מה שהעיר עליה בספר ברכת שמואל ברכות עמ' סו יעו"ש, וכן דסגי בטעימה כתב לדינא הגר"מ לוי זצ"ל בספר ברכת ה' (ח"ד עמ' קצט) וכו' כתב לדינא בשו"ת קול מנחם (או"ח ח"א סימן קמג) יעו"ש. ואמנם בשו"ת אור לציון (ח"ב עמ' ק) דחה את דבריו שכיון שברכה זו נתקנה על שמחת של ריבוי יין מסתבר שבעינן שישתו כל אחד לפחות שיעור מלא לוגמיו שהוא שיעור חשוב אבל על

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

טעימה בעלמא אינם יכולים לברך, ולכתחילה טוב שישתו שיעור רביעית שהוא שיעור חשוב, יעו"ש.

ובשו"ת רבבות אפרים חלק ח' עמ' תסו כתב להעיר על דברי הגריש"א דמאי שנא מיין ענבים מיין צימוקים שמברך הטוב והמטיב, וכתב שכן ראה בספר מזמור לתודה עמ' כו שהעיר בזה.

ז). ואמנם בעיקר דבריו שמיין ענבים אינו חשיבות של יין לענין דרך חירות ושמחת יו"ט, הנה בהאי דינא אם יוצאים יד"ח במיין ענבים במצות שמחת יו"ט כתבתי בשערי יוסף בהלכות חול המועד עמ' 91 האם יש חיוב לשתות יין בחול המועד, והאם יוצאים יד"ח בזה במיין ענבים, [ויעויין עוד לקמן במש"כ בשו"ת אליבא דהלכתא להביא ראיה לנ"ד], וראה עוד בספר חול המועד זכרון שלמה (אות א) שהביא בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שאין יוצאין ידי שמחת יו"ט בשתיית מיין ענבים הואיל וכל השמחה במה שיש בו כדי לשכר ובשתיית מיין ענבים אינו משכר.

ח). והנה לכאורה כל דין זה תלוי בגדר דין ברכת מיין ענבים, בעיקר דין מיין ענבים אם מברכים עליו בורא פרי הגפן או לא, והנה איתא בב"ב דף צז ע"ז סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום, וכתב במאירי בברכות דף לה דאע"פ שאין לו מעלת יין המשמח ומסתבר שגם שהוא כענבים שאינם סועדים את הלב מ"מ ברכתו הגפן כ"יין, וכן כתב בבה"ג וז"ל: סוחט אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום הואיל וגבי נזיר קרוי יין דכתיב מכל אשר יעשה מגפן היין, וכ"כ הרי"ף גיאות בשערי שמחה הלכות קידוש, כלומר אחר שתיקנו ברכה מיוחדת על היין מפני שהוא סעיד ומשמח ומברכים על המיין הגפן אע"פ שעדיין לא נעשה יין כיון שגם הוא קרוי יין עכ"ד, ובשו"ע סימן ערב ס"ב מבואר לדינא שיין מגיתו מקדשין עליו וסוחט אדם אשכול ענבים ואומר עליו קידוש היום

ואמנם כתב הגרשז"א בשו"ת מנחת שלמה (סימן ד') שכ"ז דוקא במיין ענבים שהוא ראוי להיות יין שהוא סעיד ומשמח משא"כ מיין ענבים משוחזר שממעטים ע"י אידוי את המיין עד שהוא נשאר תמצית שהוא רק אחד מחמשה ממה שהיה קודם ולאחר זמן כשזה כבר מיועד למכירה מוסיפים עליהם מים עוד ארבע חמישיות כשיעור שהיה קודם וגם הטעם חוזר להיות כמעט כמו שהיה מקודם, כיון שאותם ארבע ידות של מים אינה

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

עומדים וגם מעולם לא עמדו להיות יין אין לברך ע"ז בורא פרי הגפן, ויעו"ש וכן הו"ד הגריש"א,

הנה מצינו לכמה מגדולי ההוראה שפסקו בדין מיץ ענבים של ימינו שנותנים בתוכו חומר משמר או מחממים אותו באופן מסויים או מוציאים ממנו את האלוכהול באיזה אופן אחר, ושארר תחבולות שישאר במצבו הרגיל ולא יתסוס, שכיון שאינו יכול להיות יין המשכר לעולם, בטל ממנו שם היין וברכתו שהכל נהיה בדברו, כן כתב הגאון רבי גרשון לפידות זצ"ל ונדפס בספרו משנת רבי גרשון וכן מפורסם דעתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

ואמנם דעת רוב הפוסקים שמיץ ענבים לא איבד דין יין וראוי לקידוש והבדלה ולד' כוסות, וכן כתב בשו"ת אור לציון חלק ב' פרק מו תשובה יג, וע"ע בספר אור ההלכה ח"ה עמ' רו במה שהאריך בזה, ובשו"ת יחווה דעת ח"ב סימן לב שכתב לדינא שיוצאים יד"ח קידוש אפילו במיץ ענבים מפוסטר.

ט). ואיכא הרבה נפק"מ לדינא בכל דין מיץ ענבים אם מיץ ענבים פוטר יין או לא, א). דהנה בשו"ע סימן קעד סעיף ס"ב, יין פוטר כל מיני משקין, וביאר בלבוש ס"ד, מפני חשיבותו של יין קובע ברכה לעצמו, וכתב בספר הליכות שלמה (פסח פרק ט' אורחות הלכה הערה 78) שה"ה במיץ ענבים, וכן כתב בחוט שני (ברכות שם סק"י) וכן השיב הגר"ק והו"ד בספר שאלת רב (ח"ב עמ' רסד) שמיץ ענבים פוטר שאר משקין, וכן כתב בחזון עובדיה (ברכות עמ' עד) בפשיטות, וכן כתב בהלכה ברורה (חלק ט' עמ' צב) וביאר שהרי דין מיץ ענבים כיון יעו"ש.

אבל בספר שבות יצחק (שם פרק יא אות ב) הביא מהגריש"א זצ"ל שמיץ ענבים אינו פוטר, וכן כתב בספר הזכרון דרור יקרא (עמ' רב) בשם בעל השבט הלוי, וע"ע בשו"ת וישמע משה ח"א עמ' עח.

ב). וכמו כן נפק"מ אם יש דין קדימה למיץ ענבים, וע"ע במש"כ לדון כה"ג באבני ישפה, ובספר ברכת ה' ח"ג סימן יב, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי (ח"א עמ' כט) כתב שהשיב לו בזה הגר"ק שיין קודם, ויש עוד להאריך בזה מראיות מדברי הפוסקים.

ג). ויעו"ש עוד בגא"א שכתב הגר"מ גבאי שליט"א עוד נפק"מ בזה לגבי סוכות אם מותר לשתות מיץ ענבים מחוץ לסוכה, ד). עוד כתב שם לדון אם

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

מותר לשתות מיץ ענבים בערב פסח, וכן למקפידים בגילוי ביין האם מיץ ענבים גם שייך בזה, ה). עוד כתב שם לחקור לענין שילוח מיץ ענבים שאשתו נדה שבשו"ע יו"ד סימן קצב סי"ג מבואר שאסור לשלוח כוס יין של יין האם הוא הדין מיץ ענבים. ו). וכן כתב שם נפק"מ לדין קידוש במקום סעודה, והביא מש"כ בזה בשו"ת ויען דוד ח"ג סימן יח שה"ה למיץ ענבים, ובמש"כ בשו"ת נשמת שבת ח"ב סימן קכא, וע"ע בזה באריכות בספר דור המלקטים סימן רע"ג ס"ה מה שהביא בזה. ז). וכן י"ל נפק"מ לגבי תשעת הימים, ח). וכן יש לומר נפק"מ לגבי ברכת שהחיינו. ט). וכן יש ללמוד ממש"כ במק"א לדון לגבי ברכת על המחיה אם פוטר על הגפן או לא, דלכאורה תלוי האם מיץ ענבים הוא סעיד או לא, יעויין בגם אני אודך מתשובתי סימן ח' שכתבתי עמש"כ בשו"ת דברי בניהו חלק לב סימן טז בדין ברכת על מחיה אם פוטר אף את על הגפן או לא, שהנה בשו"ע או"ח סי' ר"ח סי"ז שאם ברך על היין ברכת המזון במקום 'על הגפן' יצא, עי"ש. והטעם משום דיין זיין וסועד הלב. ובבאר היטב סקכ"ג הביא דה"ה ברכת על המחיה פוטר בדיעבד את היין, וכ"ה לדינא בכה"ח סקפ"ט להלכה. אלא דכ"ז לענין יין ויש לדון מה הדין לענין מיץ ענבים, אם נפטר ג"כ בדיעבד אם בירך עליו על המחיה. וכת"ר האריך בזה מדברי הפוסקים, והביא מש"כ בס' ברכת ה' (ח"ג פרק ח אות יז) שגם מיץ ענבים הוא סועד את הלב והראיה מדמברכים ע"ז הגפן יעו"ש, ועוד.

ובשיעורי הגרי"ש אלישיב זצ"ל למסכת ברכות דף ל"ה ע"ב מובא בשמו דמיץ ענבים אין דינו כיון דאינו מסעד סעיד, ואינו נפטר בעל המחיה כיון, ומותר לשתותו בערבי פסחים ואינו מועיל לקידוש במקום סעודה. וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במנחת שלמה ח"א ס"ד. אבל בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א כתבו דמיץ ענבים דינו כיון דמסעד סעיד.

ובזה אמר אחי הבה"ח רבי אליהו פורת נ"ו מח"ס מאלפי זהב ושא"ס מדנפשיה להוכיח כדעת הגר"ח קניבסקי דמיץ ענבים דינו כיון, דהנה הא אמרו בגמ' ברכות דף ל"ה ע"ב דהטעם דמברכים על יין ברכת בפה"ג משום דהוא מסעד סעיד, ולהכי קובע ברכה לעצמו, עי"ש. ומדמברכין על מיץ ענבים הגפן ש"מ דהוא מיסעד סעיד, אך הגרי"ש אלישיב אמר לדחות, דכיון שהוא ראוי להיות סעיד ג"כ כללוהו חז"ל לברך עליו הגפן, ע"כ. אך הנה פירוש "סעיד", כתבו שם הראשונים, ריטב"א מאירי שיטמ"ק ועוד, דהיינו שהוא מחזק הלב כדכתיב "וסעדו ליבכם", [ו'זיין] היינו רק שהוא ממעט

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הרעב], עכ"ד. והנה מצאתי כי מחקרים בדקו כי מיץ ענבים יש בו את התכונות של היין והוא מחזק הלב ומונע מחלות לב, ומעתה הרי גם מיץ ענבים נכלל במסעד סעיד, ושפיר נפטר הוא בעל המחיה, וכדעת הגר"ק. ועכ"פ לא נפקא מדין ספק, וספק ברכות להקל, ושב ואל תעשה עדיף. עכ"ד. ויש עוד להאריך בדבריו. י). וכמו כן יש לומר נפק"מ לענין פורים אם יוצא יד"ח במיץ ענבים, ולענ"ד בכה"ד ברור דלא מהני, וכן מצאתי בשו"ת שבט הלוי ח"י זימן קז ובהליכות לשמה פורים פ"א אות יא ואולם בספר נטעי גבריא פורים המשולש פ"ט טות יא כתב שיוצא, ובספר מועדי הגר"ח ח"א תשובה תשמ השיב הגר"ק שיוצא רק אם משכר, ואולם ממש"כ בקונ' שערי יוסף פורים מהדורת תש"פ סימן כ איך הכהנים משתכרים שבשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן צ"ב) הקשה איך מותר לכהן להשתכר בפורים הרי מהרה שמא יבנה המקדש, ויהיה פסול. והבאנו שם כמה תירוצים, ולכאורה י"ל שיכול לשתות מיץ ענבים, ואמנם לא מצאנו בדברי הפוסקים לתרץ כן, ויעו"ש עוד, וכה"ג קשה גם לגבי ליל הסדר דבעינן שיהיה מורה הוראה ויעוויין בבאר יוסף תשובות הגר"ג רבינוביץ שליט"א (עמ' נט) מש"כ לדון בזה, והבאתי מש"כ לי הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א שכן מסופר על הגאון רבי שמואל סלנט זצוק"ל, וא"כ לכאורה גם בפורים יש לחוש לכך, ומה"ט יש פורים רוב, ראה מה שהבאנו באריכות בקונ' פורים רוב עי"ש. וע"ע במש"כ בגליון תורת הקרבנות אדר תשפ"א ובמש"כ ע"ד ויידפס בס"ד בגא"א מתשובתי חלק ה. ויש עוד להאריך בכ"ז בפנ"ע.

וכן במה שהבאנו בשם מרן הגריש"א שאם שותה מיץ ענבים אין איסור של שכרות בתפילה, וא"כ לכאורה ה"ה לגבי ההוראה, שבספר אב בברכה עמ' רצו השיב הגר"ק שאסור רק אם משכר, וממילא מיץ ענבים שאינו משכר אין איסור, וממילא ה"ה לגבי תפילה, אבל סו"ס אין ראייה לגבי מיץ ענבים דלא חשיב יין, אלא דסו"ס אינו משכר, וע"ז לא נאמר האיסור, ואמנם בספר חוט שני (ר"ה עמ' שפד) ס"ל להגרנ"ק שיש להחמיר במיץ ענבים, וע"ע במש"כ בזה בשו"ת אבני דרך חלק י' סימן קיב, ובשו"ת השואל ח"א סימן לח. יא). וראיתי למי מי שהעיר שהרי אין אומרים שירה אלא על היין כמבואר בברכות דף לה ע"א, והרי על מיץ ענבים לא שייך בניסוח על גבי המזבח, ואמנם סו"ס הרי חשיב יין, מ"מ הרי הגרשז"א העיר שהרי כתוב בפסוק (תהלים קד טו) ויין ישמח לבב אנוש, בסתמא על כל מה שנקרא יין על פי דין תורה ולמיץ ענבים איכא דין יין כדחזינן ממה שמברכים עליו בורא פרי הגפן ומדפטר שאר משקין כ"יין וכן לסוברים שבשתיית רביעית יין

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

חשיב קידוש במקום סעודה סגי ברביעית מיץ ענבים לשמחת החג. ומ"מ י"ל שלגבי דין שירה על היין שאני, ולענין הטוב והמטיב שאני. ויש לפלפל עוד בזה.

י). ומה שאין מברכים ברכת הטוב והמטיב על מיץ ענבים כן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מו סעיף יג) שאין מברכים ברכת הטוב והמטיב על מיץ ענבים אלא על יין בלבד, ובהערה שם כתב, כן נראה שכיון שאין המיץ ענבים מבשם ומשמח אין מברכים עליו ברכת הטוב והמטיב, ובסוגרים עגולות שם הוסיף, שאף על יין שיש בו סוכר מברך הטוב והמטיב אף שלפי דעת הרמב"ם בפרק כט מהל' שבת הלכה יד אינו ראוי לקידוש שהמנהג בזה דלא כדברי הרמב"ם וכמ"ש ברמ"א סימן ער"ב ס"ח ויעו"ש עוד בכה"ח סקל"ח. עכ"ד, וכן כתב בשו"ת חיי הלוי חלק י' סימן לא אות ז' שבענין שהיין הראשון והיין השני יהיה יישן ישן ולא מיץ ענבים יעו"ש עוד בכל דיני ברכת הטוב והמטיב.

ואמנם בדעת תורה (סימן קעה סו"ס א) מבואר שעל יין צימוקים מברך הטוב והמטיב ונראה שה"ה עלמיץ ענבים, וכה"ג נראה מדברי השו"ע הרב סימן קעה ס"א יעו"ש, וכן כתב בספר אשל אברהם סימן קעה ובאחרות חיים ספינקא סימן קעה אות א וכן מבואר בכה"ח שם סק"ב שעל יין צימוקים מברכים הטוב והמטיב, ואולם במשנ"ב סימן רעב סק"ב כתב להביא מחלקות אם מקדש על יין צימוקים מבושל, וז"ל: מותר לבשל הצמוקין ולסנן היין ולקדש עליו, ויש מחמירין דלא נקרא יין עד שיהיה תוסס ג' ימים אחר בישול הצמוקין עכ"ד, ומ"מ ראיתי לחכמי ורבני בית ההוראה אהבת שלום שכתבו שכיון דהוה מחלוקת הפוסקים הוי סב"ל, ואמנם בפסק"ת סימן קעה אות א' נקט שיש לברך גם על מיץ ענבים ע"פ הדע"ת והא"א, והמברך כן יש לו על מי לסמוך, אם מתקיימים בזה שאר התנאים המבוארים שם.

וכן הסיק לדינא בספר מעדני אשר (סימן עב) וכתב להביא ראיה מדברי הגמ' בסנהדרין דף ע' ע"א טרחה לבאר לגבי איסור שתיית יין בסעודה מפסקת שלפני תשעה באב ולגבי בן סורר ומורה שרק ביין משמח יש איסור ולא ביין מגיתו, ומבואר שלגבי שאר דינים אין חילוק כי לא חלקו לגבי שאר דינים כמו הכא לגבי ברכת הטוב והמטיב.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

וכן בספר אגרת הפורים (עמ' קיח בהערה יז) כתב ששמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א שמסתימת הפוסקים שכתבו (עי' רמ"א ס"ב) שאף על יין חדש מברכים משמע שאף מיץ ענבים בכלל עכ"ד, והביא שם עוד מש"כ בא"ר שם סק"ד בשם הכלבו והתשב"ץ שכל שלשים יום לתסיסתו מקרי חדש עכ"ד והרי בתחלת הל' יום אינו אלא כמיץ ענבים, ושכ"כ באבני ישפה הנ"ל בשם הגר"נ קרליץ שאף מיץ ענבים חשיב יין לגבי זה משום שלא פלוג רבנן. וכן כתב בספר אור ההלכה (ח"ה עמ' רמג הערה מט) שמעידים שמנהג מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אחרי ששונה היין של הקידוש מביאים לו מיץ ענבים והוא שונה ומברך הטוב והמטיב.

וכן כתב בספר אמר הטוב והמטיב (עמ' מג) שכן שמע שדעת הגר"ח פשינברג שאם מקדש על מיץ ענבים ושונה יין זה בתוך הסעודה שיכול לברך הטוב והמטיב, וכן ששמע שס"ל להגאון רבי יעקב ישראל פישר זצוק"ל, וכן הובא בספר וזאת הברכה (עמ' קעג) דעתו, ומש"כ כן בשם הגר"ח פשינברג זצ"ל הובא בחידושי בתרא על המשנ"ב סק"ב בסו"ד, שנראה שמברך הטוב והמטיב גם על שינוי מיץ ענבים דמדינא יין הוא ואף דלא משמת, לא פלוג רבנן כיון דיין הוא לכל דבר, אבל מיין למיץ הו"ל כמטוב לגרוע ורק בלהפך יש לברך עכ"ד.

וכן כתב לדינא בשו"ת אמרי בינה סימן ל' שיכול לברך שסו"ס נקרא מיץ ענבים יין, ולפי הנהוג לברך בורא פרי הגפן על מיץ ענבים לא גרע מיין תוסס. יעו"ש באריכות בכ"ד.

ובספר בכרמי יהודה (תשובה קפב) נשאל הגאון יהודה שפירא זצ"ל בזה"ל: יש לעיין לענין ברכת הטוב והמטיב אם דין מיץ ענבים שוה ליין, והשיב בזה"ל: מיץ ענבים כיון וכן משמע מהראשונים שדנו למה אין מברכים על לחם עכ"ד, וכן כתב בספר ברכת יצחק להגאון רבי יצחק ברכה (עמ' קמד) שאם שונה מיץ ענבים ושוב שונה יין יכול לברך הטוב והמטיב, וכתב שיש לומר שאם שונה ב' מיני מיץ ענבים לכאורה גם בכה"ג יכול לברך הטוב והמטיב עכ"ד, ואולם במה שחידש שה"ה בב' סוגי מיץ ענבים קשה לומר כן שהרי סו"ס בדרך כלל זה אותו סוג ואין כאן שיבוח מעצם היין אלא רק משהו חיצוני ויל"ע בזה. וכן שיכול לברך הטוב והמטיב על מיץ ענבים כן כתב בספר ברכת משה (ברכות עמ' קסו בהערה יד) שכן הייתה הוראתו של הגאון רבי יוסף קאפח זצ"ל, שיכול לברך הטוב והמטיב, וצייץ

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

שם למש"כ בבית יהודה. וכן בספר פשט ועיון ברכות דף נט ע"ב כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א שמברכים על היין אפילו אחרי ששתה מיץ ענבים כיון דסו"ס שמיץ ענבים הוא מצוי מאוד וטעים ביותר נקרא שינוי וגם שהיום שתיית מיץ ענבים ומשובחת, יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ז סימן נה) שאף שמעלת יין שמשכר אינו במיץ ענבים, מ"מ כיון שהיום בזמנינו שאין אנו רגילים בשתיית יין אלא בשתיית מיץ ענבים א"כ יש במיץ ענבים מעלה שאין ביין והוא שנהנים בשתייתו יותר מיין ולכן יש לברך עליו הטוב והמטיב, וכתב שהראו לו מש"כ בשו"ת מנחת יצחק שאין לברך הטוב והמטיב על מיץ ענבים, כיון שאינו משכר ולא שייך בו ריבוי שמחה, וכתב שנראה לענ"ד שלהנהו דסוברים שיוצאין חיוב שמחה ביין ביו"ט גם בשתיית מיץ ענבים ושכן דעת הגרשז"א והגר"י פישר זצ"ל הרי דס"ל שמיץ ענבים גם משמח, ולכן ששתה יין ולאחריו מיץ ענבים ונהנה מן המיץ ענבים יותר מהיין הרי שבשתיית המיץ ענבים נתוסף לו שמחה על מה שהיה לו בשתיית היין ולכן יברך הטוב והמטיב.

וכתב שם עוד שרוב אחד שאלו לפי מש"כ במשנ"ב סימן קעה סק"ב שהטעם לנוסח ברכת הטוב והמטיב הוא כיון שייך מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות ראש לכן תיקנו שיאמר ברכת הטוב המטיב שידוע שברכת הטוב והמטיב שבברכת המזון תקנו על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה ועי"ז יזכרו יום המיתה ולא ימשך אחר היין עכ"ד, וא"כ לפי"ז אין לברך הטוב והמטיב כשאחד משני היינות הוא מיץ ענבים שהרי במיץ ענבים לא שייך הטעם שיבוא לקלות ראש, שהרי אינו משכר, וכתב דאכתי יש לומר שמאחר שבדרך כלל שני מיני יינות עלול לבוא לידי קלות ראש ע"כ תקנו חז"ל שכל ששמו יין מברכין עליו הטוב והמטיב ולא חלקו בין יין שמביא לקלות ראש לבין יין שאינו מביא לקלות ראש, שכן הוא דרך תקנות חז"ל שאין התקנה תלויה באם מתקיים טעם התקנה או לא, אלא תקנו לפי הרגילות ולפי"ז נקבע הדין גם בכה"ג שלא שייך הטעם יעו"ש מה שדן בדין ברכת הטוב והמטיב בליל הסדר. עכת"ד, ונראה לענ"ד להוסיף ולבאר בזה שהרי בשו"ע כתב שמברכים על יין, וכיון דסו"ס הוי יין לכן יש לברך גם על מיץ ענבים שהרי יוצאים בו יד"ח קידוש והבדלה.

וע"ע בדברי הגר"מ גרוס שליט"א בספר נאות מרדכי פסח עמ' סו שנראה ששייך לברך על מיץ ענבים מעיקר הדין ברכת הטוב והמטיב, ובספר באר

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

אליהו (סימן קעה ס"ט) הסתפק בזה, וע"ע בזה בשו"ת ציץ אליעזר חלק ג' סו"ס ז'.

וכן ראה עוד בספר מים רבים בהל' ברכת שהחיינו שיו"ל עתה חודש אלול תשפ"א ע"י הבה"ח מבחירי ישיבת פוניב'ז הרה"ג מרדכי קוט שליט"א בעמח"ס מים רבים איך נשיר (עמ' תקיט) בהערה כתב לדון לגבי ברכת מיץ ענבים, וכתב שלא גרע מייזן חדש שמברכים עליו הטוב והמטיב יעו"ש.

ואמנם בספר וזאת הברכה (שם) כתב שהרוצה לצאת מידי ספק יערבב מעט יין בתוך המיץ ענבים ששותה תחילה, ואז בודאי אינו מברך הטוב והמטיב על היין כיון שנהנה קצת מהיין המשובח תחילה, ויסוד דבריו ע"פ מש"כ בכה"ח סימן רע"ה סקי"ד, יעו"ש. ולפי"ז כל זה היכא שמערבב יין ממה שישנו לפניו ואינו יין ששותה בסעודה, אבל אם מביא יין אחר אח"כ לסעודה כדי להשלים מאה ברכות בשבת, שפיר יכול לצאת מכל ספק לברך הטוב והמטיב, וגם ישלים ע"י זה מאה ברכות בשבת קודש.

יא). ומ"מ על מיץ ענבים ששותה אחרי ששתה יין אינו מברך כיון שסו"ס עתה אינו משמחו, ושכן כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ח סו"ס תקצט) וכן כתב לדינא בספר אוצרות הברכה להגר"א זכאי שליט"א עמ' 213 והביא דברי האול"צ ודברי הגריש"א, וציין למש"כ הגר"י רצבאי בספר בארות יצחק ח"ה ס"ק סח יעו"ש.

ואמנם בקובץ אור תורה (תשנ"א עמ' תתלב) כתב הנאמ"ן שליט"א שלדעתו אפילו אם הראשון יין והשני מיץ ענבים יכול לברך על השני הטוב והמטיב שאיכא דניחא ליה במיץ ענבים טפי וכ"ש איפכא, וכן כתב בקונטרס ברכת הטוב (עמ' כ) בשם הגר"מ מאזוז שליט"א. וכן כתב בספר יוסף לקח (מועדים ח"ב עמ' קלג) [ויעו"ש בריש דבריו שהביא מש"כ שבספר יוסף אומץ (סימן תלא) כתב ששכר מצוה זו הרבה מאוד יעו"ש. ועיין עוד לקמן בזה במש"כ לדון בדברי הגר"ב חותה שליט"א.

יב). ובדעת מרן הגרע"י זיע"א ובניו, הנה בספר מעין אומר (ח"א פרק יא סימן נב) נשאל מרן זיע"א בזה"ל "שאלה: האם כששותה יין ומיץ ענבים יכול לברך ברכת הטוב והמטיב, תשובה: אני לא רואה בזה הבדל עכ"ד, וכן בסימן נג, נשאל בזה"ל: שאלה: סיפר אברך לרבנו שעושה בביתו קידוש על מיץ ענבים ואח"כ שותה בסעודה יין האם יברך הטוב והמטיב כאשר יש

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

את כל התנאים, תשובה: יברך. עכ"ד, הרי דס"ל דסו"ס חשיב יין ולכן יש לברך עליו הטוב והמטיב, ושם בהערה באות נב, על השאלה הראשונה, שכוונתו בשאלה הייתה בגלל ויכוח עם חבר תלמיד חכם שטען שמיץ ענבים אע"ג שמברכים עליו בורא פרי הגפן מ"מ לא נחשב ליין לגבי ברכת הטוב והמטיב, וכתב שאחר ששאל את הגרע"י זיע"א שאלה זו, שם לב שלמעשה שאפשר שהגרע"י הבין את השאלה למש"כ בשו"ע סימן קעה ס"ג הביאו לו יין רע ויין טוב יברך בורא פרי הגפן על הטוב ולא יברך על הרע תחילה בורא פרי הגפן כדי לברך אחריו הטוב והמטיב, כי לעולם יש לברך על העיקר ועל החביב תחילה, והשאלה הובנה אם מיץ ענבים נחשב בברור כפחות טוב מיין וע"ז ענה שלא רואה הבדל בניהם, ומ"מ הכל בכלל התשובה. ושם ציין עוד למש"כ בחזו"ע ט"ו בשבט עמ' עח שכתב הגרע"י שייך שאיננו מבושל בסתמא יותר טוב מיין מבושל ולכאורה לפי"ז ה"ה שייך רגיל עדיף ממיץ ענבים.

וכן כתב בספר הלכה ברורה (חלק ט' סימן קעה הלכה טו עמ' קנ) כתב, שאם שתו תחלה יין מבושל ואח"כ שותים יין שאינו מבושל מברכים עליו הטוב והמטיב מפני שהיין שאינו מבושל טוב יותר מן היין המבושל, וכן אם שתו תחלה מיץ ענבים שאין בו אלוהול ולאחר מכן שותים יין שיש בו אלוהול מברכים עליו הטוב והמטיב, והוסיף שם שמ"מ אם היין המבושל טוב יותר וכמו שמצוי בכמה מקומות בזמנינו לא יברכו הטוב והמטיב אלא א"כ שתו תחלה מן היין שאינו מבושל, וכתב שם בהערה שעצם הדבר שמבוש חשיב ליין כמו שמקדשים עליו וכמו שפסק בשו"ע סימן רעב

וכן כתב בספר ארחות מרן (ח"ב עמ' תקמח) שאביו מרן הגר"ע יוסף זיע"א בירך הטוב והמטיב אפילו כשהיין הראשון שיברך עליו בורא פרי הגפן היה יין מבושל או אפילו מיץ ענבים וכגון בשבת שהיה מקדש על מיץ ענבים, ולאחר מכן פעמים שהיה שותה יין בתוך הסעודה היה מברך עליו הטוב והמטיב, ושם בהערה לד כתב, שנראה שעצם הדבר שהיין מבושל נראה פשוט שחשיב ליין לענין שיברכו על היין הבא אחריו הטוב והמטיב כמו שמברכים הגפן על יין מבושל ומקדשים עליו וכמו שכתב בשו"ע סימן רעב ה"ה דחשיב ליין לגבי ברכת הטוב והמטיב, ולכן ה"ה ששותה מיץ ענבים ואח"כ שותה יין שמברך על היין הטוב והמטיב שמכיון שמברכים על מיץ ענבים ברכת הגפן יכול לברך על היין שלאחריו הטוב והמטיב, וכתב להביא דברי המנחת יצחק והאול"צ שכתבו שבכה"ג אינו מברך הטוב והמטיב,

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

וּכְתַב שְׁלֵעֲנָד נִרְאָה שֶׁמִּכּוּן שְׁמִיץ עֲנָבִים יֵין גָּמֹר הוּא וּמְבָרְכִים עֲלָיו הַגֶּפֶן וְהוּא פּוֹטֵר שָׂר מִיֵּן מִשְׁקִין הוּא הַדִּין שִׁישׁ לְבָרֵךְ עַל הַיֵּין הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁהוּא מְשׁוּבָח מִמֶּנּוּ וְהִבִּיא מִשׁׁכּ בְּבֵית יְהוּדָה שִׁישׁ לְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב עַל יֵין צִימוּקִים, וְכַתֵּב לְהִבִּיא שִׁיטוֹת הַפּוֹסְקִים שֶׁלֹּא מֵהֵנִי מִיץ עֲנָבִים לְד' כּוֹסוֹת יַעוֹׁשׁ בְּכ״ד.

וְכַתֵּב שֶׁשֶׁן שֶׁנִּרְאָה שֶׁבְּנ״ד שֶׁשֶׁתָּה בְּתַחֲלִילָה מִיץ עֲנָבִים וְלֵאחֵר מִכֵּן בָּא לְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב עַל יֵין שֶׁהוּא מִשְׁכָּר, אֲפֶשֶׁר שֶׁאֵף לְהַסּוּבְרִים שֶׁלֹּא מֵהֵנִי מִיץ עֲנָבִים לְאַרְבַּעַה כּוֹסוֹת מ״מ יוֹדִיו שֶׁמְבָרֵךְ עַל הַיֵּין שֶׁאַחֲרָיו הַטּוֹב וְהַמְטִיב שֶׁהָא בּוֹדָאִי מִיץ עֲנָבִים נִחְשָׁב יֵין וְאַפִּילוֹ אִם תִּמְצָא לֹמֵר שֶׁאִינוּ מִשְׁמַח וְא״כ כִּיּוֹן שִׁיין הַבָּא אַחֲרָיו הוּא מִשְׁכָּר וּמִשְׁחַמָּח הֵרִי בּוֹדְרֵי שֶׁעַתָּה כִּשְׁבָא לְבָרֵךְ עֲלָיו שְׁפִיר דְּמִי, שֶׁהֵרִי אֲפִילוֹ אִם נֹאמֵר שֶׁבְּרַכַּת הַטּוֹב וְהַמְטִיב נִתְקַנָּה עַל הַשְׁמַחָה בְּרִיבּוּי יֵין הֵרִי עַתָּה הוּא בָּא לְבָרֵךְ עַל הַיֵּין הַמִּשְׁכָּר וְאִכָּא שְׁמַחָה בְּאוֹתוֹ רִיבּוּי הַיֵּין וְמָה בְּכַךְ שֶׁהַיֵּין שֶׁשֶׁת תַּחֲלִילָה לֹא הִיָּה מִשְׁמַח, וְכַתֵּב שֶׁכֵּן פֶּסֶק בְּפִשְׁיטוֹת בְּשׁו״ת הַלֵּל אֹמֵר (חֲאו״ח סִימָן קַכֵּא) וְעוֹד הִבִּיא סִייעֲתָא לְדְבָרָיו מִמִּשׁׁכּ בְּאֶשֶׁל אֲבֵרָהִם מְבוֹטְשֵׁאֲשׁ (תְּנִינָא סִימָן קַעָה) שֶׁכַּתֵּב, שֶׁאַפִּילוֹ שֶׁתָּה יֵין גְּרוּעַ שֶׁסֶפֶק אִם אֹמֵר עֲלָיו בְּרַכַּת בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן, מ״מ יֵשׁ לֹמֵר שֶׁגּוֹרֵם לֹמֵר אַח״כּ הַטּוֹב וְהַמְטִיב. וַיַּעוֹׁשׁ עוֹד מָה שֶׁדֵּן לְגַבִּי שֶׁשׁוֹתָה יֵין מְבוֹשֵׁל וְשׁוֹתָה אַחֲרָיו יֵין שֶׁאִינוּ מְבוֹשֵׁל.

וְכֵן הוּבָא הַנְּהַגָּה זֶה בְּסִפְר עֲבוּדַת עוֹבְדִיָּה (דִּינֵי הַטּוֹב וְהַמְטִיב) וְז״ל: גַּם אִם הִיָּה הַיֵּין הַרְאֵשׁוֹן שֶׁבִירֵךְ עֲלָיו ״בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן״ יֵין מְבוֹשֵׁל אִם אֲפִילוֹ מִיץ עֲנָבִים, הִיָּה מְבָרֵךְ עַל הַיֵּין הַשְּׁנִי שֶׁהוּבָא לְפָנָיו ״הַטּוֹב וְהַמְטִיב״. וְבַהֲעֵרָה שֶׁם כַּתֵּב דְּמִסְתַּמָּא הַמְבוֹשֵׁל נִשְׁתַּנָּה לְגַרְיַעוֹתָא. שֶׁם (עִמ׳ תְּקַמַּח). וְכִמוֹ שֶׁפֶסֶק בַּחזוֹן עוֹבְדִיָּה (שֶׁם). עִכ״ד, ״וַיִּשׁׁכּ לִידִידֵי הַרְה״ג יוֹסֵף דֵּהֵן שְׁלִיט״א בְּעַמְח״ס שׁו״ת יָד בְּתִשׁוּבָה בְּנֵי בְּרַק, שֶׁהַמְצִיא לִי סִפְר זֶהׁ]. וְלֹא זָכַר לְמִשׁׁכּ בְּאוֹרְחוֹת מְרֵן. וְאַמֵּנִם בְּסִפְר מְנַהֲגֵי הַרְאֵשׁׁל ח״ב עִמ׳ 64 בַּהֲעֵרָה יַעוֹׁשׁ שֶׁהִבִּיא מִשׁׁכּ בְּאוֹרְחוֹת מְרֵן בְּקִצְרָה.

יג). וּבְסִפְר יִלְקוּט יוֹסֵף (שֶׁבֶת סִימָן רַע״ג דִּין קִידוּשׁ בְּמִקּוֹם סְעוּדָה עִמ׳ תְּרַצֵּט) אַחֵר שֶׁדֵּן בְּכָל דִּין מִיץ עֲנָבִים הָאֵם הוּא חֲשִׁיב קִידוּשׁ בְּמִקּוֹם סְעוּדָה אִם לֹא, וְהִבִּיא דַּעַת הַגְּרִישׁׁא שֶׁמִּיץ עֲנָבִים אֵין יוֹצֵאִים בּו יִד״ח קִידוּשׁ בְּמִקּוֹם סְעוּדָה, וְשֶׁכֵּן כַּתֵּב בְּשׁו״ת מְגַדְנוֹת אֲלִיהוּ (ח״א סִימָן לַח) וְשֶׁכֵּן אִינוּ חֲשִׁיב לְגַבִּי בְּרַכַּת הַטּוֹב וְהַמְטִיב וְכו׳ וַיַּעוֹׁשׁ וּמוֹכַח לְדִינָא שֶׁהוּא ס״ל שֶׁחֲשִׁיב

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

המיץ ענבים קידוש במקום סעודה ממילא חשיב מיץ ענבים לברכת הטוב והמטיב. [ויעו"ש עוד בילקו"י שס"ל שמיץ ענבים אינו נפטר בברכת המזון ונפק"מ בזה למש"כ בביאור הלכה סימן קעג ס"ו בד"ה וכן פוטר, שטוב שלא ישתה בקידוש יותר ממלא לוגמיו בכדי שלא יתחייב בברכה אחרונה לרוב הדעות ואם שתה רביעית יכוין לפטור בברכת המזון וכיון שי"א שאף במלא לוגמיו חייב בברכה אחרונה נכון שתמיד יכוין לפטור בברכת המזון עכ"ד הביה"ל והעיר הגריש"א שעצה זו אינה מועילה לענין מיץ ענבים שהטעם שייך נפטר בברכת המזון משום שייך סעיד אבל מיץ ענבים אינו סועד את לב והו"ד בקונ' זמן שמחתינו עמ' צז, והעיר ע"ז בילקו"י שם שלפי"ז יין אינו נפטר בברכת המזון רק אם שתה כמות דסעיד ולא מקצת, ובביה"ל סימן רח בד"ה ברכת נראה שיוצא בכל גוונא יעו"ש.

ואמנם שמעתי שדעת הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א שמי ששותה מיץ ענבים ואח"כ הביאו לו יין שלא היה על השולחן שהוא ספק אם יש לברך ברכת הטוב והמטיב או לאף והביא בזה שגם אם שתה תחלה מיץ ענבים, אינו מברך על יין הטוב והמטיב, כיון שמיץ ענבים אין בו חביבות של שמחה, וממילא אינו בכלל ריבוי השמחה. וכמו שכתב במנחת יצחק, ובאול"צ וכן פסק הגריש"א, ואמנם הביא מש"כ בשו"ת בית יהודה סימן מט שס"ל דמברך הטוב והמטיב על יין ששותה אחר יין צימוקים. ומ"מ אמר שי"ל עכ"פ סב"ל, דהכי מסתברא. והביא מש"כ בהלכה ברורה שפסק שאם שתה תחילה מיץ ענבים ואח"כ יין, מברך על היין הטוב והמטיב, וגם לסוברים שמיץ ענבים אינו מועיל לד' כוסות, הרי ודאי שנחשב הוא כ"יין, ואפי' את"ל שאינו משמח, הרי בודאי שעתה בא יין לפניו הוא שמח בריבוי היין, והברכה היא על היין. ומה בכך שהיין ששתה תחילה לא היה משמח, וכ"כ בשו"ת הלל אומר שם, והביא מש"כ בא"א בוטשטאט (תנינא סימן קלה) שאפי' שתה יין גרוע שספק אם ברכתו הגפן, י"ל שגורם אח"כ לומר ברכת הטוב והמטיב. ע"כ. והעיר עליה שאין דבריו מוכרחים, דסו"ס קאי על יין שיש בו שמחה, ולא קאי על מיץ ענבים. ותמוה שלא חשש לסב"ל. עכת"ד.

ואמנם נשמט מיניה מש"כ במעין אומר בשם הגרע"י, והרי הגרע"י נתן הסכמה מוסמכת לספר מעין אומר, ומש"כ אחיו באורחות מרן שמרן אביו זיע"א בירך על יין אחר ששתה על מיץ ענבים הטוב והמטיב. וא"כ מדוע יש לומר כאן סב"ל, דהרי סו"ס עתה יש כאן שמחה.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

יד). ואמנם ששאלתי להגר"א אזואלי שליט"א בעמח"ס אשרי האיש, בדעת מרן זיע"א וששאלתיו מש"כ במעייין אומר, וכתב לי בזה"ל: כמדומה שמרן בחזו"ע ברכות לא כתב כך, וכתבתי לו כוונת כת"ר למש"כ בחזו"ע ברכות עמ' עח כתב מברכים הטוב והמטיב על כל שינוי יין אפילו אינו יודע שהיין השני משובח יותר מן הראשון, ורק אם יודע שהיין השני גרוע מן הראשון אינו מברך עליו הטוב והמטיב (מרן בשו"ע סימן קעה ס"ב) ואם היה היה הראשון יין מבושל והביאו לו יין שאינו מבושל מסתמא המבושל נשתנה לגריעותא וכדתנן בתרומות פ"ב מ"ו תרומה מן היין שאינו מבושל על המבושל ולא מן המבושל על שאינו מבושל הילכך מברך על היין שאינו מבושל הטוב והמטיב, (עי' בשו"ת קרית חנה דוד חאו"ח סימן לא ובמסגרת זהב על הקיצור שו"ע סי' מ"ט) עכ"ד,

ואמנם הגר"ש ללוש שליט"א בעמח"ס שו"ת נשמע קולם, ששאלתיו בדין זה, ובדעת החזו"ע שבמעין אומר נראה שהשיב שיש לברך הטוב והמטיב והשיב לי שיש לברך וז"ל: ב"ה מבואר במקורות דמיץ ענבים נידון כיון לכל מילי, הן לברכת הגפן והן לקידוש היום, ולא משום שהוא משכר, דהא פעמים נותנים בו חומר שלא יהיה משכר, אלא משום שיש במינו שהוא משכר, דומיא דריחיה חלא וטעמיה חמרא, שכתב רשב"ם בב"ב דלא יהיה משכר ואעפ"כ עושים עליו קידוש היום, ע"ש. והיינו טעמא לפי שיש במינו שהוא משכר, כמ"ש מרן זיע"א בשו"ת חזו"ע בהערה בשם שו"ת הלק"ט, ע"ש. ולפ"ז הה"נ כששותה מיץ ענבים שהוא מין יין סו"ס, ואח"כ שותה יין אמיתי ולא מיץ ענבים, בודאי שיותר משמח, ושפיר דמי לברך הטוב והמטיב. והנלע"ד כתבתי בס"ד, ביקרא דאורייתא עכ"ד.

טו). ובשו"ת אליבא דהלכתא חלק ג' סימן פד נשאל הגאון רבי בנימין חותה שליט"א בעמח"ס כי בו שבת וכי בא מועד, ביתר, האם ברכת הטוב והמטיב יש לעשותה גם כששתה מיץ ענבים כגון שקידש על מיץ ענבים ובסעודה הביאו לו יין או הפוך שקידש על יין והביאו לו בסעודה מיץ ענבים לא מפוסטר, והשיב לדינא שיש לברך ברכת הטוב והמטיב אף על מיץ ענבים ולכן מי שקידש על מיץ ענבים והביאו לו בסעודה יין אחר יש לו לברך עליו ברכת הטוב והמטיב כששאר התנאים מתקיימים שנשאר מעט מהיין הראשון וגם אחר שותה עמו והשתיה מתקיימת בסעודה, ושם בהערה הביא דברי האומרים שאין לברך, ומש"כ באבני ישפה שיש לברך, ושכן הסכים עמו הגרנ"ק שמיץ ענבים דינו כיון צימוקים, וכתב עוד שנראה להוכיח מדברי

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הגרשז"א בהליכות שלמה (פסח עמ' ריז) ובשו"ש (ח"ב עמ' קיב) והביא דבריו בכי בא מועד (יו"ט עמ' קנב) שמקיימים מצות שמחת יו"ט אף במיץ ענבים ושכן כתב בשו"ת יחו"ד ח"ו סו"ס ו בהערה, [והוא כמ"ש למעלה] וכתב שיש עוד ראייה מועטת מהא שמברכים אף על יין מעט והרי מעט אינו משמח ואף שיש לדחות ראייה זו שאדרבה כדי שלא ימשך תיקנו ברכה אף על מעט, אבל נראה יותר שיש ראייה מועטת משם ולכן מעשה נראה שיש לברך אף על מיץ ענבים ולכן מי שעשה קידוש על מיץ ענבים והביאו לו בסעודה יין מברך עליו ברכת הטוב והמטיב, והקידוש נחשב כחלק מהסעודה כיון שהיין הזה הוא שייך לסעודה והראיה שאם טעם ממנו אינו מברך על יין בסעודה, וכתב עוד לדינא לחדש שאפילו בכה"ג שקידש על יין והביאו לו בסעודה מיץ ענבים שאיננו מפוסטר יברך עליו הטוב והמטיב, וכן ששאלתי להמחבר הנ"ל הגר"ב חותה שליט"א שיש לברך, ולדבריו לכאורה ה"ה אם מברך על ב' סוגי מיץ ענבים, אבל דבריו שכתב שיברך אפילו ששותה מיץ ענבים באחרונה סו"ס הרי אינו משמח ולמה יברך, ואף בהלכה ברורה שכתב להתיר דוקא היכא ששתה מיץ ענבים בהתחלה, אבל בסוף שותה יין לכן סו"ס הרי איכא שמחה, אבל לא היכא ששותה מיץ ענבים באחרונה, וכן היכא ששותה ב' סוגי מיץ ענבים, וכתב לי בזה הגאון רבי בנימין חותה שליט"א בזה"ל: זיל בתר טעמא ואין הבדל מה לפני מה והעיקר שהשני לא יהיה פחות טוב מהראשון עכ"ד. וששאלתיו הרי סו"ס אין בו שמחה, שאלני וכי מה לגבי יין צימוקים, והשבתי לו, כתוב ויין ישמח לבב אנוש, והמציאות היא שלא שמחים במיץ ענבים, יין צימוקים אני לא יודע?, וכתב לי דהוא גופא הראיה.

ואפשר שס"ל כמו שהו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה (פסח פ"ט הערה 119) שהגדרת משובח וגרוע לענין זה תלויה בדעת השותה.

ואמנם יש לעיין בזה מצד מה שמצינו דעות שברכת הטוב והמטיב תהיה על היין המשובח, דהנה כתב בתרומת הדשן (סימן לד) שבאושטריי"ך היו נוהגים שלא לברך אלא היינות שהיו מופלגים לשבח לא ידעתי מאין הרגלים דלכל הפירושים אם שתה כבר יין בינוני ושתה אח"כ משובח הימנו בידוע וניכר צריך הוא לברך, אע"פ שאינו משובח בהפלגה, וכתב שם ליישב מנהגם, שהנ"ל היה להם רוב מיני יינות לכמה בעלי בתים יש שהיו בוחרים בחזקים ויש בקלים ויש בדקים וצלולים ויש במתוקים לא היתה הסכמה ברורה להם כלל שהאחרון משובח מן הראשון אלא במופלגים שהכל מודים

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

בו, ועליו יש לברך, וחשוב שמחה לשותיהן לפי שברור לו שהוא משובח לכל אדם הוי טב לדידיה ומטיב לאחריו ואע"פ שאינו טעם מספיק לגמרי כדי ליישב המנהג עכ"ד.

ואולם יש שס"ל שדוקא שהיין טוב ביותר במאירי בפסחים דף צט ע"ב, וז"ל: י"מ דווקא כשהאחרון חשוב מן הראשון וכן פירשו גדולי הרבנים באחרון של ברכות, ואף גדולי הדורות נסמכים עמהם, וא"כ אין לו לברך עד שיטעמינו לאחר או שיכיר חשיבותו בריחו עכ"ד, וכן דעת הטור בדעת הרשב"ם כמו שהעיר הב"י וכן כתב הב"ח בדעת הרשב"ם,

ואולם דעת התוס' שכל שלא גרע מברך, כן הוא בתוס' בפסחים שם בד"ה שינוי יין שכן משמע בירושלמי. ואולם דעת ר"ת שמברך על כל יין כל שלא שוותה בדוחק, וברשב"א בברכות דף נט ע"ב בד"ה שינוי כותב שהעיקר כשיטת ר"ת, ומ"מ כתב בשו"ע סעיף ב', מברכין הטוב והמטיב על כל שינוי יין מן הסתם אפילו אינו יודע שהשני משובח מהראשון כל שאינו יודע שהוא גרוע ממנו עכ"ד, וכן סתם במשנ"ב סק"ז, דאין לחשוש לשיטת שאינו מברך אלא על היין הטוב ביותר, ואמנם בכה"ח (סקי"ז) כתב שיפטור את עצמו בברכה של אחר, וע"ע בהלכה ברורה ח"ט עמ' קלב, ובברכת ה' ח"ד פרק ב' הערה 312.

וכן כתב לי לדינא הגר"י אוהב ציון שליט"א בעמח"ס שו"ת יעלת חן ששאלתיו עמש"כ במעין אומר שיש לברך אבל מאידך לא משמח, וכתב לי בזה"ל: צודק, ואמנם גם בנו בהלכה ברורה סי' קעה כמדומה כתב כן, אבל לא נוהגים כן כלל. וכמ"ש כת"ר, דל"ש האי ברכה אלא בשינוי יין. עכ"ד. וכן כתב לי אחיו הגאון רבי יוסף חיים אוהב ציון שליט"א שלא מברכים על מיץ ענבים הטוב והמטיב. וכדברי האול"צ כן כתב לי הגרב"כ מבורך דדון שליט"א שהרי אין המיץ מבושם ומשמח

(טז). והגאון רבי אוריאל חוברת שליט"א בעמח"ס ברכת אוריאל ב"ח, ורב המושב נחליאל וז"ל: לכבוד הגאון הרב יוסף אביטבול שליט"א כנהר שלום וכנחל שוטף ברכה וכט"ס. תשובה: מה ששאלתני אם מברכים ברכת הטוב והמטיב גם על מיץ ענבים. הנה כתב הטור (סימן קעה), הביאו להם יין אחר מברכין הטוב והמטיב ולא דוקא הביאו להם עתה מחדש אלא ה"ה אם היה לו תחלה שני מיני יינות מברך על השני הטוב והמטיב, ופירש רשב"ם דוקא שיודע שהשני משובח מן הראשון, והתוספות מפרשים אפילו

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

סתמא שאינו יודע אם הוא משובח אם לאו יש לו לברך, אלא א"כ יודע שהוא גרוע יותר ממנו. וכתב הפרישה (אות א) בשם התוספות והרא"ש בטעם הדין שמברכין על שינוי יין הטוב והמטיב, ואין מברכין על שינוי פת ובשר, משום ד"ין משמח וסועד, אבל פת סועד ואינו משמח. וע"ע שם בב"י. נמצא דלא פליגי רשב"ם והתוספות דבעינן שיהיה משובח, אלא רק אם לא ידוע אם השני משובח מהראשון, שלדעת רשב"ם אין לברך אלא רק אם יודע שהוא משובח מהראשון, ולדעת התוספות אפילו בסתמא שאינו יודע שהוא משובח מהראשון, מברך הטוב והמטיב, אלא אם כן יודע שהוא גרוע ממנו. וכן פסק בשו"ע (סעיף ב).

ולכן מתרי טעמי אין לברך הטוב והמטיב במיץ ענבים. חדא שאינו משמח אלא היין ולא מיץ ענבים. ואידך, גם התוספות יודו שיין משובח יותר ממיץ ענבים. והמשנ"ב (שם ס"ק ב) הביא בשם רבנו בחיי הובא בחידושי ר' עקיבא איגר ואליה רבה בשם בנימין זאב, וז"ל, ועוד כתבו הספרים טעם לנוסח זה, כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם, ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות ראש, עיי"ש. עיין בשער הציון (שם ס"ק א). וזה ודאי לא שייך במיץ ענבים. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט סימן יד) שהאריך בזה ועלה ונסתפק בהאי דינא, ומסיק וז"ל, בודאי אמרינן ספק ברכות להקל, ומ"מ משום מה טוב יכול לכוין בלבו, עיי"ש. ובאמת אין ראיה ממה שכת"ר הביא בשם ספר מעין אומר (ח"א פרק יא תשובה נב) עיי"ש בסוף הערה מה שהביא בשם חזון עובדיה, ודו"ק. ועכ"פ לדידי פשיטא לי שאינו מברך מהאי טעמי שכתבתי.

אמנם אם בירך תחילה על מיץ ענבים, ואח"כ הביאו לו יין, נראה לע"ד מאחר והיין הוא משובח יותר והוא גם משמח, צריך לברך הטוב והמטיב. וכל זה בתנאי שיש אחר עימו ושותה מאותו יין. וכן פסק בשו"ע (שם סעיף ד). וע"ע בבאר היטב (שם ס"ק ה). וע"ע במשנ"ב (שם ס"ק טו) שהביא תנאים לברכה זו, חדא, שלפחות שניים ישתו מהיין ולא בן אדם אחד. ואידך, דבעינן שותפות באותו יין, או ששותה עם אשתו או בנו, כיון שצריך לפרנסם הוי כאילו יש להם חלק ביין, עיי"ש. וראיתי להרב כף החיים (שם אות י) שכתב וז"ל, נראה פשוט כיון שמברך להשי"ת על הטבה, צריך להיות בו שיעור שתייה, ולפי שיש פלוגתא בשיעור שתייה להתחייב בברכה אחרונה כמבואר לקמן (סימן קצ סעיף ג), אם כן אין לברך הטוב והמטיב אלא אם כן שתה מהראשון רביעית בבת אחד וגם מן השני ישתה רביעית

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

בבת אחד, עיי"ש. מיהו בחזון עובדיה על הלכות ברכות (עמוד עה) כתב, דמהני אפילו בטעימה כל דהוא, וכדין ברכה ראשונה, עיי"ש. וכ"כ בשו"ת שמש ומגן (חלק ג סימן פח אות ג) וז"ל, גם המנהג פשוט לברך הטוה"מ גם כשאין שותין רביעית ואפילו לכתחילה לא זהירין בזה, וכמו ברכת בפה"ג בחול בלי קידוש שאין חובה לשתות רביעית כדי לברך בפה"ג בתחילה.

ועתה ראיתי בשו"ת אבני ישפה (חלק א סימן לח) שהשיב באורך להגאון מנחת יצחק וכתב וז"ל, וכאשר הרציתי את גוף השאלה לפני מו"ר הגאון האדיר הרב יוסף שלום אלישיב (שליט"א) זצ"ל, הוא טען שאין לברך הטוה"מ, כי מיץ ענבים אינו משמח, ולכן אין כאן שנוי יין לחייב הטוה"מ. ועוד כתב ע"פ הגאון הרב אלישיב זצ"ל חידוש גדול, שכדי שיקרא שינוי יין צריך ששני היינות יהיו משמחים דאז יש תוספת שמחה ע"י היין השני, אבל אם הראשון אינו משמח, הרי שרק כעת יש שמחה ובזה לא תקנו לברך הטוב והמטיב, עיי"ש. אם כן לפי דבריו נלמד דלא מבעיא שאין לברך על מיץ ענבים הטוב והמטיב לאחר שבירך על יין, אלא גם על יין שהוא טוב ומשמח אין לברך אחר מיץ ענבים. וזה פלא. ומכל מקום מסיק הרב אבני ישפה (שם) וז"ל, והכריע הבית יהודה (סימן מט) שהשותה יין אחריו מברך הטוב והמטיב. וכן הסכים אתי לדינא הרה"ג הרב ניסים קרליץ (שליט"א) זצ"ל. וכן עיקר. ואתה תחזה בשו"ת אור לציון (חלק ב פרק מו סעיף יג) שכתב, אין מברכים ברכת הטוב והמטיב על מיץ ענבים, אלא על יין בלבד. והטעם כיון שאין מים ענבים מבשם ומשמח, עיי"ש. וכ"כ בספר הברכה והלכותיה (סימן לז סעיף יא), והוסיף שם עוד (בסעיף יב) להביא מחלוקת במי ששתה תחילה מיץ ענבים, ורוצה אח"כ לשתות מעט יין בסעודה, שיש מי שאומר שיברך הטוב והמטיב, ויש מי שאומר שלא יברך. וע"ע בספר וזאת הברכה (פרק יח עמוד 173). ולדידי אם שותה יין אחר מיץ ענבים העיקר שיכול לברך. ואכמ"ל.

לסיכום ההלכה: אם שתה יין בסעודה ואח"כ הביאו לו מיץ ענבים, אינו מברך ברכת הטוב והמטיב על מיץ הענבים, מהטעם שאינו משמח וגם שאינו משובח יותר מהיין. אבל אם עשה קידוש על מיץ ענבים ובתוך הסעודה רוצה לשתות יין, מברך על היין הטוב והמטיב, באופן שיש אחרים שותים עימו, וכאמור לעיל בתוך התשובה. בהערכה רבה לאוהבי תורתך הנראה לע"ד כתבתי אוריאל חוברת עכ"ד.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

וכן כתב לי לדינא הגאון רבי יצחק מאזוז שליט"א שאפשר לברך על מיץ ענבים בתחלה בפה"ג, ולאחר מכן אם הביאו לו יין יכול לברך עליו הטוב והמטיב. וע"ע בספר ברכת ה' עכ"ד.

(יז). ויש להוסיף בכ"ז מה שראיתי בספר שולחן שמואל (או"ח עמ' 129) שהביא דעת הגאון רבי יעקב יוסף (שליט"א) שאין לברך הטוב והמטיב אלא ביין ביתי ללא תערובת אבל יין קנוי שיש בו תערובות אין לברך עכ"ד, ולפי"ז במיץ ענבים שלא מיוצר בבית אין מקום לדון לגבי ברכת הטוב והמטיב. ובעיקר דברי הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל מצאתי בספר שערי הברכה (עמ' תכט) שיש לפקפק ביינות שבזמנינו אם ניתן לברך עליהם הטוב והמטיב כי לפעמים כל טעמם הוא ע"י תמציות וכדומה ואינם משןבחים מחמת עצמם, ושם בהערה כתב לדון בזה מדברי הפוסקים יעו"ש. וכן כתב בפסקי תשובות בשם כמה אחרונים.

(יח). מסקנא לדינא: דעת רוב הפוסקים שאם שתה מיץ ענבים ואח"כ שותה יין יכול לברך הטוב והמטיב, וכן העידו שדעת מרן הגר"ע יוסף זיע"א ושכן נהג, וכמו שהעיד בנו הגאון רבי דוד יוסף שליט"א בספרו אורחות מרן, וכמו שהרחיב בזה בספרו הלכה ברורה, ואמנם העידו שדעת מרן הראשון לציון שליט"א בעל הילקוט יוסף שכיון שיש חולקים ע"ז יש לומר בזה ספק ברכות להקל, אבל לפי דברי הפוסקים שהבאנו ולפי מש"כ שסו"ס מיץ ענבים הוא יין נראה דסו"ס אין לחוש בזה לסב"ל.

ויש פוסקים שכתבו שאף אם שתה יין ואח"כ שתה מיץ ענבים יכול לברך הטוב והמטיב, אבל דבריהם קשים דסו"ס קשה לומר שיש כאן שמחה, וכן נראה לדינא מדברי הגאון רבי דוד יוסף שליט"א בהלכה ברורה שבכה"ג אין לברך הטוב והמטיב. ואמנם דעת הגר"מ מאזוז שליט"א ועוד שגם בכה"ג יכול לברך.

וכמו שכן שיש לו שני סוגים של מיץ ענבים האם יכול לברך הטוב והמטיב מאחד לחבירו, שבספר ברכת יצחק והגאון רבי בנימין חותה שליט"א כתב לי שגם בכה"ג נקרא שינוי יין ויכול לברך הטוב והמטיב, אבל כיון שבזה יש הרבה חולקים לכאורה, וגם אין שמחה, נראה דיש לחוש בכה"ג לסב"ל, ויש עוד לעיין בזה.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

יט). ואסיים בז' תנאים לברכת הטוב והמטיב שהם לעיכובא, שכתב בהלכה ברורה (ח"ט עמוד קסו והלאה) א). לא הסיחו דעתם משתיית יין ובדעתם להמשיך לשתות יין, וכן שלא יברכו ברכת המזון על הכוס השני שמברך עליו הטוב והמטיב. ב). שלא נגמר מן היין הראשון ונשאר אפילו מעט, ורשאים לברך אפילו אם אינם רוצים לשתות ממנו עוד, ג). שהיין השני יהיה משובח יותר מהראשון ולכל הפחות לא יהיה גרוע מן הראשון, ד). שהיין השני ממין אחר של יין, ה). שיהיה לפחות ב' בני אדם שותים ביחד, וישתו שניהם משני היינות, ו). שיהיו שותפין ביין או שיקנה בעל הבית שותפות לכולם או שיניח על השולחן כדי שישתו כולם, ז). שישתו מהיין הראשון בתוך הסעודה או סמוך לתחילת הסעודה, ע"כ כל התנאים. והיה אפשר עוד להאריך בכל התנאים בזה, ועוד חזון ליוסף.

ואסיים בברכת כתיבה וחתימה לכת"ר שליט"א ולכל הנלויים עליו, עם כל הברכות האמורות בתורה, ושיזכה להגדיל תורה ולהאדירה. ולהרבות פועלים לתורה הקדושה בכל מקום ומקום בכל העיר כולה.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה כאן לעת עתה בעיר התורה והחסידות בני ברק

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

האם מותר לומר מזל טוב בין גברא לגברא בקריאת התורה

בס"ד

יום ד' י"ז אלול תשפ"א

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג אהרן כהנא שליט"א בעמח"ס יעננו ביום קראנו
ושא"ס, עפולה

שלו' וברכה

במה ששאל בזה"ל: יש להעיר שיש מקומות שנהגו שאין אומרים כלל מז"ט
באמצע קריה"ת ואשרי חלקם עי' שו"ע סי' קמ"ו סעי' ב' שכתב איסור
הדיבור באמצע קריאת התורה אפי' בין גברא לגברא, וע"ע בנו"כ שם שדנו
אם מותר למורה הוראה להורות הוראה קצרה ולאפרושי מאיסורא, עכ"פ
לומר מז"ט צ"ע מה מקור הנוהגים להקל בזה, ע"כ לשון שאלת כת"ר
שליט"א.

הנה בשו"ע אורח חיים סימן קמו סעיף ב', כתב כיון שהתחיל הקורא לקרות
בספר תורה אסור לספר אפילו בדברי תורה אפילו בין גברא לגברא ואפילו
אם השלים את הפרשה ויש מתירים לגרוס בלחש ויש אומרים דאם יש עשרה
דציתי לספר תורה מותר לספר וכו' ובעיקר האיסור לספר בין גברא לגברא
כתב במשנ"ב שם סק"ו שהחשש הוא שמא ימשך הלמוד בין גברא לגברא
והב"ח מקל בזה יעו"ש בדבריו, וי"ל שהכא אין חשש שמא ימשך שהוי רק
ברכת מזל טוב, ויש לומר שסמכו להקל על השיטות שאם יש עשרה דציתי
מותר לספר אפילו באמצע,

ומצאתי עתה בילקו"י סימן קמו הלכה י' כתב בהאי לישנא, יש מקומות
שנהגו לשורר לכבוד החתן העולה לתורה, או לכבוד בעלי ברית, וחתן בר -
מצוה לפני עלייתם לתורה. ונכון לסגור את הספר תורה בעת השירה, [ולא
להסתפק בכיסוי המטפחת בעת השירה]. אבל לא יאריכו בשירה, ולא
יטריחו יותר מדאי על הצבור. וכבר פשט המנהג בכל המקומות לומר מי
שברך לעולה לספר תורה, ולא חששו בזה להפסק. ויש המאריכים מאד לחיי
פלוני ולחיי פלוני וכו', וגורמים לטורח צבור. ואין לעשות כן.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

ובהערה שם כתב המקור לדבריו דהנה במרדכי (מגילה) כתב, שבמדינות אלו נהגו שהיו גוללים בין גברא לגברא. וכן עיקר. ובנדון דידן שמשוררים בין גברא לגברא, ראוי גם לדידן לסגור הס"ת. והגאון רבי מרדכי כרמי בספר מאמר מרדכי (סימן קמו סק"ה) כתב, שמותר לומר זמירות בין גברא לגברא, שאין חשש בזה שמא ימשך לאומרם בעת הקריאה עצמה. ע"ש. וכן הוא המנהג פשוט ללא עוררים, בכל תפוצות ישראל, לומר פיוטים בין גברא לגברא, קודם עליית בעלי השמחה וקרוביהם לספר תורה. עכ"ד,

וא"כ נראה דה"ה אמירת מזל טוב דהוי אמירת מזל טוב ותו לא מידי ואין חשש שימשך.

ומ"מ נראה שיש להמנע מזה שהרי כל אחד מאחל ברכות וכו' ויכולים להמשך לדברים בטלים, וגם שהציבור שלא מכיר האיש, ידבר בנתיים איש עם חבירו. ויש לעיין עוד בפוסקים.

בברכת התורה

ובברכת כתיבה וחתימה טובה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

תגובת הרב השואל: ישכ"ג. אך יל"ע בפוסקים שם שאפי' שאלה לרב לא התירו, ומש"כ מענין שירה לחתן וכו' יש לחלק דדווקא שם שכל הציבור שר ביחד יש לומר שלא גזרו איסור הדיבור, שאין שום חשש שמא ימשך, משא"כ באדם פרטי יש לחוש שמא ימשך והרי אפי' ללימוד התורה חששו שמא ימשך (לרוה"פ) כ"ש בדברי ברכה שאין שום סיבה, להקל, אך אכן אנו מחיובים למצוא זכות למנהגן של ישראל.

אגב אציין שמו"ר האדמו"ר מויזניץ של' עורר כמה פעמים, שאין לומר מז"ט בשופ"א בכל ביהמ"ד דויזניץ. [אע"פ שמזמרים לחתן, ומנהג זה אגב הוזכר במג"א סי' רפ"ב, ועוד פוסקים].

תשובה: אין הכא נמי ראוי להחמיר בזה וכמ"ש כת"ר לחלק, אבל כתבתי ליישב מנהג העולם.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

אין מעבירין על המצוות או תדיר

ב"ה בדין אין מעבירין על המצוות כנגד תדיר, והמסתעף. הנה מצות קר"ש דאורייתא קודם למצות ד' מינים, דתדיר ושאינו תדיר קודם. עובדא הוי שנטלו הלולב לשולחן אדעתא להניחו על השולחן, ולקרוא אח"כ קר"ש קודם שיקיים מצות ד' מינים, והשתא יש לדון אי צריך להקדים וליטול המינים קודם קר"ש, מצד דין דאין מעבירין על המצוות. והנה בפשוטו הדבר מבואר בריש סי' כ"ה, דנטל התפילין בידו צריך להניח התפילין, אף דציצית תדיר טפי, משום דאין מעבירין על המצוות עיי"ש, וה"ה בניד"ד שנטל הלולב בידו צריך ליטלו קודם קר"ש שהוא תדיר.

אלא שיש מקום בראש לחלק בין תפילין וציצית ללולב וקר"ש, דציצית ותפילין שניהם מצוות שנעשים בחפצא דמצוה, וכל שנטל התפילין צריך להניחן דתפילין בידו ולא הציצית, ולכן אם מתעטף בציצית יש בזה משום אין מעבירין על המצוות, אך בלולב וקר"ש י"ל דאף דהלולב בידו, מ"מ מצות קר"ש מקיים בדיבור בפיו, ומשו"כ יכול להקדים ולקרוא קר"ש, ואין בזה משום אין מעבירין על המצוות, דפיו ודיבורו ברשותו כל העת, וחשיב כאילו מחזיק בידו גם הציצית וגם התפילין, דכה"ג פשיטא שצריך להקדים הציצית שהוא תדיר, ה"נ חשיב כאילו בידו גם הלולב וגם פיו לקר"ש, ושוב יש להקדים קר"ש דתדיר הוא ודו"ק.

אלא שכמובן יש לדחות דאף שקורין קר"ש בפיו, מ"מ כל שלא התחיל לקרוא קר"ש לא חשיב כהתחיל במצוה, ואחר שהלולב בידו צריך ליטול הלולב קודם, מצד דאין מעבירין על המצוות, וספק זה יש להסתפק בו בכל מצות שבדיבור, אי חשיב כאוחז המצוה בידו דדיבורו ברשותו הוא, ואף שבידו יש מצוה אחרת, גם פיו חשיב ברשותו כמ"ש לעיל, ויש לחפש בזה בדברי הפוסקים.

יישר כחכם בנימין ראובן שלזינגר

בס"ד

יום ו' י"ב אלול תשפ"א

לכבוד ידידי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת בנימין וגיליון מן הבאר

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

שלו' וברכה

הנה בשו"ת שאגת אריה סימן כב כתב שכל הדין של תדיר קודם אינו אלא הכא ששני המצוות לפניו, וכיון שכן הכא סו"ס יש לו את קר"ש שתדיר קודם, ואף שיש כאלה שנוהגים ליטול הלולב בסוכה, אבל סו"ס הרי הוא חשיב מצוה ולא רק מנהג, כי סו"ס החיוב חל מהנץ, ומה שמתפללים וקוראים קר"ש וכל סדר התפילה קודם שהוא משום תדיר קודם, וגם בלא"ה י"ל שחיוב קר"ש קודם כי קר"ש היא מדאורייתא, משא"כ נטילת ד' מינים עתה בזמן שחרב הבית אינו אלא מדרבנן, וכיון שכן שייך בו דין תדיר, יש לנו לדון האם הכא חשיב אין מעבירין על המצוות כיון שבדעתו רק להעביר את הד' מינים, והראיה שהביא מציצית ותפילין התם שאני שלא היה בדעתו בכלל, משא"כ הכא שבדעתו היה רק להעביר ולא בשביל המצוה, ולא התם שהוא התבלבל.

ואמנם מצאתי בחשוקי חמד עמ"ס מגילה דף כט עמוד ב, שכתב, שאלה. מעשה במוהל שהזמינו אותו למול תאומים, והכין את התינוק הראשון, והקוואטער טעה והביא את התינוק שעדיין לא הכין, ונסתפק האם יעבירו את התינוק שהביאו, ויביא את התינוק הראשון שכבר הכין, או שמא אין מעבירין על המצוות, וימול את התינוק שהביאו לו?

והשיב בזה בזה"ל: כתב הביאור הלכה (סימן תרפד ד"ה ואם טעה) שבר"ח טבת מוציאים ב' ספרי תורה, ומתחילים לקרות בשל ר"ח, ואם טעו והביאו לבימה את של חנוכה, אם התחילו כבר, אין מחליפין וקורין בשל חנוכה, והתחלה נקרא משהתחיל לברך הברכה, דהיינו שאמר ברוך אתה ד', אבל אם לא התחיל לברך, אף שנזדמן בידם אותה שהוא מתוקן לחנוכה, אין לו לחוש לזה לכו"ע, ויגללוה ויקראו בס"ת אחרת, שהוציאוה לשם ר"ח, ואין כאן פגם לס"ת זו, כיון שיקראו בה אח"כ. ומזה שלא כתב הביאור הלכה שיגלול את הס"ת של חנוכה לראש חודש ויקרא בה, שמע מינה שאין בזה משום אין מעבירין על המצוות, ולכאורה הוא הדין בעניננו, אף שכבר הביאו את התינוק השני, מ"מ יקחו את התינוק הראשון שכבר הכינו אותו וימולו אותו.

אלא שיש לעיין בזה, מאי שנא מהא שפסק השו"ע (סימן כה ס"א) שהמניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת, צריכין ליזהר שלא יניחו כיס התפילין למעלה, כדי שלא יפגע בהם תחלה, ויצטרך להניחם קודם הטלית, כדי שלא

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

יעבור על המצוה, הרי שאע"פ שעדיין לא התחיל במצוה, אלא כיון שלקח את התפילין בידו כבר צריך להניחם, ואמרינן בזה אין מעבירין על המצוות.

ונראה לחלק שבספר תורה, באיזה ספר תורה שיקח מקיים אותה מצוה, דהיינו שיקרא את פרשת ראש חודש, ולכן אינו נחשב למעביר על המצוה, כי אין מעבירין על המצוות, היינו כשיש לפניו ב' מצוות, ומניח מצוה אחת, ומקיים את השניה, או כאשר יש לו כאן מקום קרוב לקיים את המצוה, והולך למקום אחר, או כאשר את אותה המצוה לא יקיים עכשיו, אלא יקיימה בעוד חודש, כמו במגילה שאמרינן בגמרא דף ו' ע"ב שיש בזה משום אין מעבירין על המצוות, אבל הכא בספר תורה כיון שבשני הספרי תורה יקרא בשל ראש חודש, והספר תורה עצמה אינה המצוה גופא, אלא היא מכשרת את המצוה, בזה אינו נקרא מעביר על המצוה, אלא מעביר על מכשירי מצוה. ולכן הכא בספר תורה אין החשש אלא מפני פגמו של ראשון, ועל זה אמרינן שאם יקראו בה אח"כ אין בזה חשש, אבל בתפילין וטלית, שהם שני מצוות, אם כבר לקח הכיס של התפילין, אסור להניחו מידו ולקחת את הטלית. ולכן בעניננו שמילה של כל ילד הוא מצוה בפני עצמה, א"כ כאשר לקח את הילד השני אף על פי שעדיין לא הכינו, אמרינן בזה אין מעבירין על המצוות, וימול אותו, ואח"כ ימול את הילד הראשון.

אלא שיתכן שהחילוק בין ס"ת לבין תפילין היא, על פי מה שכתב השדי חמד (מערכת א אות קג) דלא אמרינן אין מעבירין על המצוות, אלא בדבר המוכן ומתוקן שאין צריך שום תיקון מחדש, או שהתיקון עצמו מצוה, כמו דישון המנורה, אבל דבר שצריך הכנה ותיקון כל שלא הוכן עדיין, ליכא משום אין מעבירין על המצוות. וא"כ בס"ת שעדיין צריך לגלול למקומו, אין בזה אין מעבירין. והכא נמי במילה, כיון שהמוהל צריך להכין את התינוק השני, אין בזה משום אין מעבירין על המצוות, ויקח את התינוק שכבר הכין. עכ"ד, וא"כ נראה דה"ה בדידן אין זה חשוב אין מעבירין על המצוות.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

אשה שזרקה סוכריה מעזרת נשים ושברה משקפיים

בס"ד

יום ה' י"א אלול תשפ"א

לכבוד הגאון רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א בעמח"ס מעדני אשר.

שלו' וברכה

אודות מש"כ לדון באשה שזרקה סוכריה מעזרת נשים ושברה משקפיים, והביא שבחשוקי חמד עמ"ס יבמות דף סב דן בזה, וכתב, שאע"ג שקימ"ל בחו"מ סימן תכא סק"ג שאדם מועד לעולם וחייב על נזקיו בין בשוגג בין באונס, מ"מ בודאי אין חיוב לשלם לזורק, א). שבירת המשקפים לא נעשתה בדרך היזק והשחתה, אלא מתוך שמחת חתן וכלב כמבואר ברמ"א חו"מ סימן שעח ס"ט, וכתב ציין שבערוך השולחן סימן תרצ"ה ס"י שהיום שערבה כל שמחה, מ"מ כל דבריו במיני שמחה שלא נהוגים היום משא"כ זריקת סוכריות שזה נוהגים היום.

ויש להעיר דהרי סו"ס גם לגבי פורים זה שמחה שנהוג היום ואעפ"כ כתבו הפוסקים שהיום ערבה כל שמחה, דהנה כתב ברמ"א בהלכות פורים או"ח פי' תרצה סעיף ב' ויש אומרים דאם הזיק אחד את חברו מכוח שמחת פורים פטור מלשלם יעו"ש, ובמגן אברהם (תרצ"ה פק"ח) פירוש שעשה מכוח שמחה אבל אם כיוון להזיק חייב עכ"ד. ויש להבין למה כשאדם מזיק שלא בכוונה פטור מלשלם והלא אדם מועד לעולם בין ער בין ישן בין שוגג בין מזיר וזה נלמד מפצע תחת פצע בבא קמא כו א'.

וביאר בספר "באר מחוקק" להגאון רבי חיים קעטץ זצ"ל ראש ישיבת טעלז דיש להבדיל ולחלק בין פיכת חיוב התשלומין של מזיק במזיד מפיכת חיוב התשלומין של מזיק בשוגג מזיק במזיד חיובו לשלם הוא משום שביצע פעולת היזק אולם מזיק בשוגג שלא בכוונה חיובו לשלם הוא מפאת שלא היה זהיר בפעולותיו ולא שמר על עצמו כראוי והרי נדרש מהאדם להזהר במעשיו שלא יכנס למצב של היזק ושלא יעלה לו להזיק אולם בחג הפורים מאחר שנתחייב האדם בשמחה לא נדרשת ממנו בשעה זו מידת הרצינות הנדרשת ממנו כל השנה ואין תובעים ממנו זהירות בפעולותיו לכן מזיק בשוגג בפורים פטור מאחר שבכלל חסירה הסיבה לחיובו אולם מזיק בכוונה

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

חייב מאחר שאסור לבצע פעולות היזק ולמרות שהאדם נמצא במצב של שמחה אינו רשאי לאבד עשתונותו עד כדי להזיק.

אלא שלפי"ז צריכים להבין מה שנפסק בשו"ע או"ח סי' תרצה ב חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ופשטות כוונת דין זה מורה על שתיה עד כדי איבוד השכל ואיך זה מתאים עם מה שאסור להזיק בכוונה שזה דוקא מורה על כך שאסור לו לאדם לאבד את עשתונותו.

וביאר זאת דאין כוונת המאמר חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי שאדם יאבד את כוח הבחנתו בין טוב לרע אדרבה מוטלת עליו החובה שיהיה אור שכלו לפניו תמיד וגם בפורים אולם כוונת המצוה היא שעל האדם להביא את עצמו לידי מצב של שמחה רבה יותר מכפי הרגיל לו כל השנה ושיכנים את עצמו למצב רוח יותר מרומם מבחינת שמחה מאשר הוא משיג בכל ימות השנה ומה שאמרו חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי כוונת עד ולא עד בכלל.

ועל האדם ליזהר שלא יגדיש את הסאה ומאחר שנתבאר שגם בפורים על האדם לשמור על מצב של דעה צלולה היודעת להבחין בין טוב לרע שאין היתר לאדם בפורים לאבד שליטה או לאבד את הדעת והצלילות ומכל מקום נצטווה האדם לחוג בחג הפורים על ידי השגת דרגות של שמחה יותר נעלות מכפי שהורגל לו ולשמוח בשמחה של מצוה מתוך אהבת תורה ויראת שמים וממילא מובן היטב למה מזיק במזיד חייב.

והנה בחזו"ע (שם) ועוד פוסקים, פסקו לפטור מי שהזיק, ויסוד דברם מתבסס ע"פ מש"כ בערוך השולחן (סימן תרצ"ה סעיף"י סימן תרצ"ו סעיף י"ב) על דברי הרמ"א וז"ל "ועתה בעונותינו ערבה כל שמחה, ואין שמחתנו גדולה כל כך, עד שיבואו לידי היזק חברים, ולכן עכשיו אם הזיק חייב לשלם". ומוכח מדבריו דאיכא לפטור.

וכיוצא בזה כתב במשנ"ב (תרצ"ו ס"ק ל"א) בשם השל"ה שלחטוף מחבירו אי"ז משנת חסידים, ושומר נפשו ירחק מזה, ובפסק"ת (תרצ"ה אות ח') כתב שבכל מקרה צריך לעשות שאלת חכם, וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"ב סימן קפ"ט אות יט.

והנה היום מצינו לגדולי הפוסקים, שכתבו בחריפות מכתב בגנות השיכרות שזה מסוכן, ומזיק לגוף, ויש אנשים שמגיעים מחמת זה כל שנה לבית

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

החולים, מ"מ פוק חזי מאי עמא הדבר, דרובא דאינשי אינם מגיעים לביה"ח.

והנה ראיתי בגליון דרכי החיזוק, שאמר מרן רה"י הגר"ג אידלשטיין שליט"א, שמרן הגר"ז מבריסק זל"ה, ומרן החזו"א זל"ה לא השתכרו, וא"כ אין לנו צריכים להחמיר יותר מהחזו"א והגר"ז.

אומנם בזה י"ל שכל זה לפי אחינו האשכנזים שיוצאים ביד רמ"א, שכתב הרמ"א שישתה יותר מלימודו וישן, (וכמו שמובא בארחות רבינו שמרן הקה"י שנתה כדת, והחזו"א אמר לו שהרי הרמ"א לא פוסק הכי, ומש"ה הפסיק לשתות), וא"כ לכן בני אשכנז אין צריכים להחמיר, אבל לפני השו"ע צריך לנהוג כמ"ש "חייב איניש וכו'". ואין לומר דכוונת דבריו רק למצוה, שהרי כתב חייב.

ואע"פ שבעוותינו הרבים יש שיכרות של הוללות ושטיות, מ"מ מצינו בני תורה שמשתכרים כמו שצריך, ומתוך כך מגיעים לדיבורים מאוד גבוהים, של רוממות ואהבת ה', וכן שמעתי מהגאון רבי אשר דרוק שליט"א, שאמר שברור שגם היום שייך חייב איניש וכו' עם כל המשמעות, ואמר שהרי גם היום רואים בני עליה, שמתוך כך מגיעים לעבודת ה' ודו"ק.

ושמעתי מקורביו של רבינו האור לציון זצוק"ל שהיה משתכר בשיכרות גמורה ביום הפורים (ע"י ערק), ואע"פ שמרן הגר"ע יוסף זצוק"ל, לא נהג להשתכר, וכמ"ש בילקוט יוסף (פורים סימן תרצ"ה מהדורת תשע"ג).

מ"מ אפשר דנהג כמ"ש המהרש"א בב"מ דף כג ע"ב שת"ח פטור, (עיין מש"כ לעיל בהקדמה), או שחשש לביטול תורה אף דאיכא מצוה דשיכרות, ולכן נהג כדעת הרמ"א (ע"ע מש"כ בקונטרס שיח יוסף ח"ה עמ' נ-נא ואכמ"ל).

ואדרבה ראיתי בספר "וישמע משה" שהביא מח' הפוסקים מה הדין פרוז שהזיק ביום ט"ו את חברו המוקף, ומשמע שם מדברי מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל, ומדברי הגר"נ קרליץ, ועוד פוסקים, ויש שכתבו שהולכים אחר הניזק. וא"כ משמע שגם היום איכא לפטור בהיזק, אף לפי בני אשכנז, שצריך לשתות רק יותר מלימודו, (אלא דיל"ע שב"חוט שני" משמע מדברי הגר"נ קרליץ שהיום תמיד מחייבים ויל"ע). וא"כ לכא' לדינא י"ל דאף לפי השו"ע איכא לפטור, אם הזיק מחמת היותו שיכור, ודוקא בהיזק קטן, ולא

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הזיק בגופו אלא בממונו, אומנם כ"ז בכה"ג דרואים שאי"ז מחמת הוללות
אלא מחמת שמחה ודר"ק.

וכיון שכן ה"ה בנ"ד,

והרי גם על המנהג של זריקת סוכריות בבית הכנסת, יעו"ש, ובשו"ת מעדני
יו"ט או"ח ח"ה סימן ל"ג שלא מצד האי דינא, עי"ש שדן משום מעמר, ומה
המקור לזרוק לפני חתן וכלה, וכן מה הדין לענין בחור מצוה, ועי"ש גם
לענין שמחת תורה.

ויש עוד להאריך בכ"ז.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

מכתב לקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק טז

בס"ד

מוצש"ק פ' כי תצא תשפ"א

לכבוד ראש ממלכת התורה "גם אני אודך" הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים וש"ס, וקבצים.

שלו' וברכה

ראיתי הקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק טז, לחודש אלול, ויו"ל ע"י כת"ר שליט"א לעילוי נשמת אביו של ידידינו הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א בעמח"ס אהל יעקב וש"ס ומו"ץ בבית ההוראה הכללי ירושלים. ואהיות וא"א להפטר בלא כלום, אכתוב כמה הערות והוספות כפי מיסת ידי בעזה"ת החונן לאדם דעת.

(א). במדור גנוזות עמ' כט מדברי הגרב"צ אבא שאול זצ"ל שבנוגע לתמיכה בילדים עבור רכישת דירה וכן נתינת צדקה עבור הכנסת כלה כאשר ידוע שהמבוקש הוא קניית בית לבני הזוג, אמר הגרב"צ שמצוה לתת לחתן וכלה דירה שלשה חדרים כי בלי דירה א"א להתחתן, פעם עוד היה אפשר לתת דירה בדמי מפתח אבל היום שא"א מצוה לתת דירה ג' חדרים עכ"ד, ואמנם יש לציין שכן הובא בספר לעת מצוא, גולדברג, שמרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל אמר שא"א לדרוש הרבה, אבל גם צריכים לדעת שא"א לגור בצריף, וע"כ צריך לדעת לדרוש דרישה מנימלית.

(ב). בעמ' ל', הובא שהקפיד על נתינת אפר מקלה על ראש החתן וכמו שכתב בשו"ע סימן תקס, ובחתונת בנו הגאון רבי אליהו מתחילה נשכח הענין ובתוך כדי מעמד החופה פנה רבינו לצד שרף דבר מה והניח בראש החתן.

הנה ביסוד האי דינא איתא בגמ' בב"ב דף ס' ע"ב איתא, עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט מאי היא אמר רב בת צדעא שנאמר אם אשכחך ירושלים ישכח ימני תדבק לשוני לחכי וגו' מאי על ראש שמחתי אמר רב יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים א"ל רב פפא לאביי היכא מנח לה במקום תפילין שנאמר לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר, וכל

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר שמחו את ירושלים וגו'.
ובדין שימת אפר לחתנים היום, וכן כתב הרמב"ם לדינא בפ"ה מהל' תעניות
הלכה יג שהחתן לוקח אפר ושם בראשו, וכן הובא ברי"ף וברא"ש סוף
מסכת תענית, וכן כתב בשו"ע סימן תק"ס ס"ב, ובאבן העזר (סימן סה ס"ג)
וכשהחתן נושא אשה לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין.

ואמנם בב"י סימן תק"ס כתב בשם הכלבו שאחר שלא נהגו בנתינת אפר
מקלה נהגו לעשות זכרון אחר לחורבן והיינו לשבר כוס זכוכית אחר שבע
ברכות, וכו'. וכה"ג כתב במאירי תענית דף ל' ע"ב וז"ל: יש מקומות שלא
נהגו באפר מקלה בראשי חתנים, אלא שמימיים מפה שחורה על ראשם זכר
לחורבן, וכן נוהגים בשבירת הכוס זכר לחורבן עכ"ד, וכן כתב בשלחן גבוה
שלא נהגו בכל אלה, דהיינו גם בנתינת אפר וכן להניח מפה שחורה על ראש
החתן והכלה או לתת בראש החתן עטרות מעלי זית מרים ומסתפקים
בשבירת הכוס זכר לחורבן, והביא דבריו בכה"ח (סימן תקס סקכ"א) וכן
כתב במעשה רוקח ובנהר מצרים ועוד אחרונים.

וכן כתב בילקו"י (ד' תעניות סימן תקס סעיף כ) וז"ל: כשחתן נושא אשה
לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין, וכמו שנאמר לשום
לאבלי ציון פאר תחת אפר, וכיום מנהג הספרדים שאין נותנים אפר בראש
החתן עכ"ד, יעו"ש שהביא לכל הנ"ל, ושכן העלה אביו זצוק"ל שאין צריך
לשנות ממנהגנו שלא לתת אפר בראש החתנים.

ואמנם בשו"ת אור לציון (ח"ג עמ' רעז) כתב לתמוה על השולחן גבוה
שמשמע מדבריו שבבירת הכוס באה במקום נתינת אפר מקלה, והקשה
האיך יפטור דבר זה תקנת חכמים שתיקנו לתת אפר בראש חתנים כמו
שמפורש בתלמוד, והרמ"א בדרכי משה סימן תק"ס כתב שיש לעשות
שניהם, ולכן כתב שלמעשה אין להמנע מלתת אפר מקלה על ראש החתן,
ויקחו נייר וישרפוהו מעט ויתנו מהאפר על ראש החתן במקום הנחת תפילין,
ודי ברגע אחד כדי לקיים תקנת חכמים ואח"כ יכולים להסירו וגם שוברים
כוס תחת החופה כמנהג עכ"ד, ובילקו"י (שם בהערה עמ' תקפד) כתב
להעיר ע"ד שלא ראה דברי הכלבו והאורחות חיים שהביאו מרן הב"י
ועו"ש עוד מה שהעיר ע"ד.

והנה יש לדון בבחור ספרדי שלמד בישיבה אשכנזית, והמסדר חו"ק שלו
הוא הרה"י שלו, ורוצה שינהג בשימת אפר, שלכאורה י"ל שאף שאין חיוב

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

אין זה מעכב, ויכול לנהוג בזה כדבריו, וכ"ש שחכם בן ציון זיע"א ס"ל שיש ליתן אפר. אמנם בילקו"י (שם) כתב שמנהג הספרדים שאין נותנים אפר בראש החתן, וע"כ הנוהגים כן הוי כיוהרא, ולכן יש להמנע בזה מפרהסיא, וכתב שם ששמע שיש ראשי ישיבות מיוצאי אשכנז שמקפידים ליתן אפר מקלה גם לחתן מבני ספרד, וכתב שאין לכפות למי שלא נוהג כך, והוי כעין מוציא לעז על רבותינו, יעו"ש. אבל אכתי י"ל שהרי להוציא לעז לא שייך בכה"ג, וגם איסורא לא קעביד, וע"כ אין לריב עם הרה"י ע"ז. בעוד כמה דיני פרטי שימת אפר על ראשו ראה מה שהארכנו בגליון באר ההלכה מס 13.

וכן כתב הגר"מ אליהו זצ"ל בספר דרכי טהרה (פרק כ"ז אות ו', סוף אות ח') וז"ל: חז"ל תקנו שחתן ביום חופתו שמים אפר מקלה בראש החתנים: 'אמר ליה רב פפא לאביי: היכא מנח ליה. במקום תפילין, שנאמר 'ואשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר'. וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה'. ומבאר הרשב"ם: 'שהיו נוהגים לתת אפר שרוף שבכירה, כיון שבזה מזכירים את אפר פרה אדומה, שבטלה עבודת המקדש מאז החורבן. וכשהחתן נושא אשה לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת התפילין'. בא הרמ"א והוסיף לנו: 'יש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת חופה או לשים מפה שחורה או שאר דברי אבלות בראש החתן'. וכותב השו"ע: 'וכל אלה הדברים לזכור את ירושלים שנאמר 'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'. שחתן צריך לשים לו אפר. אפר אין היום. פעם לכל אחד היה אפר. היום אין אפר. ואעפ"כ יש עוד מקפידים בזה ומכינים במיוחד אפר (אשריהם של התימנים). בכמה עדות נהגו כן, והמדקדקים הולכים לעיר העתיקה לקחת אפר מהבית השרוף, אבל רוב העדות לא נהגו לעשות כן, אלא נוהגים לשבור כוס בשעת החופה ... ואם אפשר לעשות שניהם, היינו אפר מקלה וכן שבירת הכוס, תע"ב. עכ"ד.

ואמנם עתה ראיתי בקובץ בית הלל (חלק כג עמ' פג) במאמרו של הגאון רבי משה פנירי שליט"א שכתב להעיר בזה ע"ד האול"צ [וראה עוד מה שהבאנו בגליון עשבר שהעיר בילקו"י ע"ד האול"צ] וכתב שהרי עבר על ספרו בית חתנים ושם לא העיר כלום עמש"כ שיש לשבור את הכוס וגם לא ראינו ולא שמענו שהוא עצמו הנהיג כן בכל החופות ורק בקרב בני משפחתו עורר לשים אפר, ולכן לדינא בודאי שיש לקיים מנהג שבירת הכוס מן הדין ולא

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

בתורת חומרא יעו"ש, ויש להוסיף שהרי כמו שנראה מדברי הרבה ראשונים שיש לו מקור מדברי הגמ' בברכות, וא"כ אף שאין לו מקור מדברי הגמ' בב"ב, מ"מ יש לו עיקר, ולכן לכתחילה יש גם לשבור את הכוס, ולעשות את שניהם, וכמ"ש בגיליון שעבר להעיר בזה ע"ד הילקו"י בראשי ישיבות אשכנזים ששמים אפר לבני ישיבות בני ספרד שלומדים בישיבתם יעו"ש. וע"ע במש"כ בזה בגיליון באר ההלכה מס' 14.

ג). במש"כ בעמ' קיז האם גוי יכול ליטול מים אחרונים ליהודי, והשיב הגר"ח שליט"א לא חזי, וציין שם הגר"מ גבאי למש"כ בספר אוצר המים פי"ג ס"ח מדור המים סק"ז שהביא מבעל השבט הלוי שגוי אין מסלק הסט"א יעו"ש, ובמש"כ בזה בשו"ת מנחת פרי ח"ב סימן ז' אות ז' ובספר מנחת גדעון ח"ג פרק יד עמ' עט יעו"ש, והביא שהגר"א נבנצל שליט"א כתב לו שאפשר לתת לגוי שיטול ליהודי מים אחרונים, ובמש"כ בזה בספר בית מתתיהו חלק ד' סימן יז,

ראה בשו"ת אבני דרך חלק י"ד סימן מב נשאל האם עובד זר יכול ליטול מים אחרונים שמטפל זו, וכתב שם שלדינא יכול ליטול לו שהרי בגמ' בעירובין דף יז ע"ב ובחולין דף קה ע"ב מבואר שהטעם של מים אחרונים הוא משום מלח סדומית וא"כ גם גוי יכול להצילו מנזק זה, ומ"מ הקשה שם מדברי הגמ' בברכות דף נג ע"ב והייתם קדושים אלו מים אחרונים, ומפני הקדושה שבהם כתב בספר היראים (סימן תלד) שיש לברך עליהם, וכתב שם שהרי מ"מ לדינא בשו"ע סימן קפא סעיף ז' כתב שאין לברך עליהם ממילא הגוי יוכל ליטול ליהודי. ומ"מ כתב שם שאף דבעינן כוח גברא כמו שכתב בכה"ח (סימן קפא סקכ"ה) מ"מ כמו שבמים ראשונים גוי לכתחילה יכול ידים ה"ה כאן וציין שם למש"כ בזה בשו"ת דברי שלום מזרחי ח"ב סימן יח, ובספר עזרה כהלכה פ"א ה"י ובספר עזרת אבות ד' ד' ובספר יעבדוך עמים עמ' יט.

ואמנם הביא שם מש"כ בשו"ת מנחת פרי (ח"ב סימן יד אות ו) שלכתחילה יש להיזהר שלא יטול ידים מגוים, וכ"כ עוד כמה פוסקים, ומ"מ ציין שם שבקובץ המאור (אדר תשע"ח עמוד יא) כתב הגר"מ גבאי שליט"א שהגר"א נבנצל שליט"א כתב לו שאפשר לתת לגוי שיטול ליהודי מים אחרונים, וע"ע בגם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי שליט"א ח"ג סימן ג', ומ"מ כתב שם שאף שיש טעם שהוא לסלק את הסט"א מ"מ לדינא לפי

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הפשט יש לסמוך ע"ז שיכול ליטול את ידיו. ויש להוסיף שהרי לא יהיה מים אחרונים קלים ממים ראשונים.

וע"ע במש"כ בזה בספר שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית הישראל, עמ' 43 שגוי יכול ליטול מים אחרונים ליהודי.

ד). במש"כ בדין מים אחרונים בממחטות לחות שהשיב הגר"ק שאין ראוי, ראה בקובץ באר התורה מס' 100 במאמרו של הרה"ג יוסף דהן שליט"א בענין מים אחרונים ע"י אלכוגל', ובמש"כ בזה בספר שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"א.

ה). ובמש"כ שם בעמ' קיח מדוע מים אחרונים לא הוזכר בסימני הסדר, והשיב הגר"ק שאינו אלא משום סכנה, ויעו"ש מה שציינ בזה ראה בהגדה של פסח יד יוסף עמ' רנג שכתבנו להביא בזה כדהלן: הנה בספר לקט יושר תלמידו של התרומת הדשן (הלכות פסח עמ' 94) הקשה מדוע לא נזכר מים אחרונים בסימני ההגדה, והקשה בזה"ל: מדי"י ידי"ו מזוהמ"ת מל"ח המהפכ"ה כלומר נוטל ידיו מפני מלח סדומית מלשון כמהפכת סדום ותלמודא קאמר דידימ מזוהמת פוסלות לברכת המזון, ואע"ג דאין מלח סדומית מצוי בינינו ולא קפדינן האידנא אידים מזוהמות כמש"כ הגאונים יראה דמשום חיבת הכוסות והניסים נהגו בו סילוסלים הראשונים וכן יסדרו ר"י טוב על בסדרו, ואשר"י וארחות רבינו לא הזכירו נטילה זו בסדריהם וכן משמע במרדכי בשלהי פסחים דגם לדידן נהגו נטילה זו עכ"ל.

א. בספר שלמי מועד (עמ' תא) תירץ מרן הגרשז"א זצוק"ל בשם הגרי"ח זולנפד שהרי מבואר ברמ"א סימן תע"ה ס"א שבליל אין צריך לטבול את הפת במלח כיון שפת נקיה היא וא"כ כיון שעיקר חיוב נטילת מים אחרונים הוא משום מלח סדומית לכן לא מנו חיוב זה, אבל מ"מ כ"ז לפי הרמ"א ולפי השו"ע אכתי קשה, וכן לפי הקבלה דבכל ענין יש לטבול את הפת במלח ג' פעמים קשה.

ב. הנה בספר שיח הפסח הובא ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בעמ' לב שמה שלא מוזכר משום שכבר יש סימן "ברך" ומים אחרונים הוא חלק מברכת המזון שהרי הוא חובה כמו שנפסק בשו"ע סימן קפ"א ס"א, ומה שבנטילת הידים קודם הסעודה יש לכך סימן רחצה, אף שהוא חלק ממוציא מצה, י"ל ששם מצינו שקבעו ברכה בנפרד על הנטילה א"כ שפיר

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

דמי לעשות לזה סימן בפני עצמו.

ג. עוד הובא לתרץ בשם הגר"ק כיון שאי"ז חובה אלא רק משום מלח סדומית והיום ליכא מלח סדומית לכן לא קבעו לזה סימן בפני עצמו, וכע"ז הובא בספר אשד הנחלים (ח"א אות תתקי"ד) בשם הגר"ק דכיון שיש שאין מקפידין ע"כ אם כן אי"ז חיוב גמור ולכן לא קבעו לזה סימן, ועי"ש בגליון שערי ציון מש"כ להעיר על תירוץ זה.

ד. בס' אשד הנחלים תירץ דכל ענין ומטרת הסימנים הוא רק לקבוע את הסדר כדי שירוץ בהם כל הבא לערוך את הסדר וא"כ כ"ז היכא דאיכא מקום למיחש שיהיה טעות אבל במקום שליכא לחוש לטעות כגון הכא לא חשו לזה חכמים ע"ש.

ה. בפרדס יוסף החדש הגדה של פסח (אות תרכה) כתב הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א לתרץ ביאור חדש מדוע אין נוטלין ידים בליל הסדר, עפ"י מה שמובא בזוהר הקדוש בפרשת תרומה (דף קנד ע"ב) והובאו דבריו בכף החיים (סימן קפ"א סק"א) שמים אחרונים ענינו כדי ליתן את החלק לחיצונים עי"ש, וא"כ בליל הסדר שהוא משומר מן המזיקים אין בכלל חיצונים, וממילא א"צ לתת להם את חלקם, ולכן לא קבעו את סימן רחצה למים אחרונים. עכ"ד. ועי' עוד בשו"ת שיח יצחק (סימן רכ)

ו). בפסקי הגר"א נבצל שליט"א, שנשאל האם מותר לשתות באמצע בפסוקי דזמרה, והשיב איך אפשר לברך הרי הוא הפסק, ושאלו ומה הדין אם בירך קודם ברוך שאמר והשיב שמותר ובאות ט' מבואר דאפילו קפה, ויעו"ש מה שציין למש"כ בשו"ת מציון תצא תורה עמ' לו שהשיב הגר"א נבצל שליט"א שאסור לברך שהכל באמצע פסוקי דזמרה, יעו"ש, וע"ע במש"כ בזה בשו"ת אליבא דהלכתא ח"ג, ובילקו"י או"ח ח"ג עמ' ריג שלכתחילה אין להפסיק בזה יעו"ש, ובמש"כ בגליון מים חיים הגר"א דינר שליט"א

ז). ובמה ששאל להגר"א נבצל שליט"א האם אסור לעבור כנגד מי שמאריך בתפילתו אפילו עד עשרים דקות, והשיב יש להמתין ככל הצורך עכ"ד, ואמנם שמעתי בזה בשם מו"ר הגר"י אולמן שליט"א שמקובל לדינא שיש להמתין עד סוף התפילה, ולאחר מכן הוי יותר מידי ויכול לפסוע. [ואפשר גם להביא ראיה ממה שאמר הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א והודפס בספר

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

השיעור השבועי שראה פעם אברך בתפילת מנחה בשבת קודש שגמרו כל הקהל להתפלל עדין מתפלל, וכו', והיינו שלהתפלל יותר מידי אחרי שגמרו התפילה... והבין].

ובספר חמדת חיים (עמ' סה) הביא ידידי הגר"ח מלין שליט"א בשם מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שנשאל באדם שסיים שמו"ע ומאחוריו עומד אדם שמאריך הרבה בתפילתו כחצי שעה אחרי סיום התפילה האם מותר בכה"ג לפסוע כנגדו, והשיב שלהטעם שמבטל כוונת המתפלל י"ל שאיבד זכותו אך מאריך שלא כדין, אבל להטעם שמפסיק בין המתפלל לשכינה יש לדון אם מותר, אבל כיון דנקטינן שעיקר הטעם הוא הטעם הראשו וכמו שכתב בדעת תורה למהרש"ם סימן קב סק"ד ובאש"א שם, א"כ יש להקל לעבור כנגדו, ואם יכול עדיף לפסוע לצדדין שהרי לדעת השו"ע מותר ורק להמג"א בשם הזוה"ק יש להחמיר, ושם בהערה הביא מש"כ בזה בספר מאיר עוז (סימן קב ס"ד, ובח"ד עמ' שנוז) בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שמי שמאריך יותר מידי בתפילתו אפשר שע"ז לא תקנו חז"ל שלא לעבור לפני המתפלל, וכך צדד בהתחלה אבל למעשה אמר שסו"ס הרי תפילתו תפילה יעו"ש, והביא שם בהערה מש"כ בקובץ ווי העמודים (מס' 61 חשוון תשע"ט עמ' מו) שסיפרו בשם מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל שאמר לו שמה שמחכים למתפלל זה בתור זכות שיש לו אולם כל זה אם גומר בזמן אבל אם מאריך מאוד בתפילתו כשכולם כבר גמרו איבד את זכותו, יעו"ש, ויעו"ש בחמדת חיים בהערה שכן שמע בשם הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א בשם הגראמ"מ שך ואחזו כן כדבר פשוט, ותמה על האומרים להיפך, וע"ע בדעת נוטה ח"א עמ' שפג.

ח). במש"כ שם באות מב שיש חיוב קריעה בערש"ק אחר חצות אבל אם לבוש בגדי שבת פטור, אמנם בספר קרא עלי מועד מביא שם מהגר"ח"ק בהקדמה דנראה שיש חיוב לקרוע אפילו בכה"ג. ועיין.

ט). באות מז שאלו, מי שנכנס להגר"ח קניבסקי שליט"א ואמר לו שיסיר השעון מעל ידו, מה יעשה, והשיב, לפניו יסיר השעון ובחוזן יכול לחזור וללבושו, ושאלו מפני מה אין בו משום מצוה לשמוע דברי חכמים, והשיב יש הרבה עוד חכמים שאין חוששין לזה.

הנה באיסור זה משום לא ילבש הנני מציין מש"כ בזה בגליון באר ההלכה מס' 17 בענין ענידת שעון האם יש בו משום לא ילבש, ידוע דעת מרן הגר"ח

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

קניבסקי שליט"א שאין ללבוש שעון משום לא ילבש, וכן פעם אחת שהייתי אצלו לפני כמה שנים סימן לי להוריד השעון, ולעוד רבים, ויש לעיין בעיקר טעמו, הנה בספר אורחות רבינו (ח"ד עמ' פא) שלאחרונה הגר"ח קניבסקי שליט"א העיר לאנשים העונדים שעון על היד שיסיריהו מהיד משום איסור לא ילבש גבר שמלת אשה ושאלוהו הרי מנהג העולם כן הוא, וגם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל היה לובש שעון על היד, וענה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: שהוא עצמו ג"כ בעבר היה לובש שעון יד אבל אח"כ שמע שמרן החזו"א זצוק"ל חושש בזה שזה כמין שמלה ולכן הפסיק, כי אם מרן החזו"א חושש ראוי להחמיר ולהניח את השעון, ויעו"ש שכן העידו כמה תלמידי חכמים בשם מרן החזו"א יעו"ש, וכן השיב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בס' לבנימין אמר (עמ' סה) כתב שהחזו"א סבר שבזמנינו זה שמלת אשה, ובספר כל משאלותיך (עמ' תקצט) כתב בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שיהפוך את השעון הפוך.¹

ובספר שמחת מרדכי (עמ' שמ"ג) ג"כ שאל למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: שמעתי שהרב שליט"א אומר שאסור ללבוש שעון יד כי זה לא ילבש ולא הבנתי הרי זה הדרך בכל העולם שגברים מתלבשים כן ומדוע משקפיים שקונים משקפיים יפות זה לא יהיה לא ילבש, כי הרי זה ג"כ מייפה את הלוכלבש אותם וכי נאמר ג"כ שזה לא ילבש, והשיב הגר"ח קניבסקי שליט"א ילבש על הרגל, עכ"ד, ויעו"ש בהערה תפה דס"ל דסו"ס הוי לא ילבש ובספר אהל יעקב אבן העזר (דיני לא ילבש עמ' תכז בהערה קכה) שפ"א שהיה אצל

---

1. וכך הובא שם בזה"ל: רבנו א"ל על השעון שבידי, כי שמע בשם חזו"א שזה לא ילבש, והוסיף כי אמר את זה לאחד והוא לא שמע וקיבל מיחוש חזק בידו וכאשר הוריד את השעון נרפא, ואף אני הלכתי עם שעון, ונתתי לחתני שעונים, זה הי' שעון אחד שנתתי והוחזר לי, ושוב נתתי לחתן אחר... אבל מאז ששמעתי בשם החזו"א הפסקתי ללכת עם שעון. שאלה, לחזו"א ולאבא הי' שעון. תשובה: לא. הי' להם שעון בכיסם. לחזו"א היה שעון על השולחן שאחד נתן לו וזה נגנב והחזו"א הורה לבדוק בתיקי אנשים שהיו שם ולא נמצא ומאד הקפיד על הגנב כי חרה לו שניצל את העובדא שכל אחד יכול להיכנס כאן לבית וגנב, וסופו של הגנב היה רע כי מצאוהו נופל בבור בחצר בירושלים והשעון על ידו. שאלה. אולי החזו"א דיבר על שעון זהב ואולי בזמנו לא היה מצוי שגבר ילך כל כך עם שעון, והיום לילד בן 6 יש כבר ב' שעונים. תשובה: גם אז היה רגיל שלגבר יש שעון. הראיתי לרבנו תמונות שהרב אלישיב עם שעון, ושאלתי האם אני יכול לסמוך על הרב אלישיב. תשובה: איך שתרצה. אבל אתן לך עצה תהפוך את השעון אם פניו ליד, הפוך. או שתלבש על הרגל [בחיוך]. א.ה. בחיי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל רבנו לא העיר לנכנסים על בישת שעון. ע"כ.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הגרה"ק שליט"א בביתו ושמע איך שהוא אומר לאחד להוריד את השעון ושאלו אח"כ האם באמת זה אסור משום לא ילבש והשיב לו בזה"ל: כך סבר החזון איש עכ"ד, והביא שם עוד תשובה מהגרי"מ מזולמיאן שליט"א בעמח"ס גיבורי כח וש"ס ששאלו כמה שאלות לגבי דיני שעון בשבת והשיב לו לא ילבש ושאלו מה הטעם הדבר לאסור והשיב לו שכל הלבישה היא נשיות, וכתב שם שהרי מרן הגריש"א זצוק"ל ענד שעון על ידו, וכן נהג מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל.

וכן כתב להתיר לדינא ללבוש שעון אף שהוא של אשה בשו"ת אבני ישפה (ח"א סימן צ' ענף ד) ע"פ מש"כ בב"ח בוחכמת אדם שאם יעו"ש, וכן כתב להקל בשו"ת אם לבינה (סימן כה), וכן אמר הגר"מ מאזוז שליט"א בגליון בית נאמן (מס' 126) שעוד לפני מאות שנים היה לגברים שעון ביד, שהרי החיד"א בברכי יוסף (סי' שח ס"ק ה) כותב בשם פנים מאירות (ח"ב סי' קכב) שמותר לטלטל מורה שעות בשבת, וזה השעון. והרב חיד"א מוסיף על זה: וכתב גאוני עולם חסידים וצדיקים קיימא להו שעתא בידיהו. והכוונה שיש להם שעון ביד, א"כ כבר בימי הרב חיד"א היה להם לשעון. עכ"ד. וע"ע בשו"ת מציון תצא תורה עמ' שסט. ובס' אהל יעקב אבן העזר דיני לא ילבש הביא דברי הגריש"א והגר"ש וואזנר שהביאם בשו"ת אבני ישפה ושם בעמ' תכז כתב לדון מה הדין לענין אשה אם מותרת ללבוש שעון שמיוחד לגברים, וכתב בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א שיש בזה משום לא ילבש, ושכן דעת בעמח"ס שו"ת שבט הקהתי שליט"א שכן השיב לו בכת"י, וציין שם עוד למש"כ בספר מלבושי כבוד ותפארת (פ"ו ס"ה) בשם בעל הבאר משה זצ"ל. וע"ע בשו"ת קנין תורה ח"א סימן סח שלא נתקבל פסקו של הצמח צדק לדינא יעו"ש.

ואמנם לגבי שעון זהב של אשה כתב בשו"ת אבני ישפה (ח"ד סימן צ' ענף ד) בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שיש לאסור שהרי אשה אף אם השעון יתקלקל היא תמשיך ללבוש אותו, וכתב שכל מה שהתיר החכמת אדם לא מיירי בתכשיטים, וע"ע בזה בספר אשרי האיש (יו"ד ח"א עמ' קמד) וכן כתב לדינא בספר כבוד התורה לא ילבש עמ' קכב יעו"ש.

(י). בפסקי מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א ה' ירפאהו רפו"ש, באות יח שנשאל מפני מה נוהגין ברוב מקומות שמי שישן בליל שבועות ומברך כל

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הברכת השחר ומוציא את הציבור שלא הלכו לישון הרי רוב הברכות אף מי שלא ישן יכול לברך, והשיב אין הכא נמי עדיף יותר שלא לצאת ממנו ויברך לאח"כ בעצמו, יעו"ש, הנה יש לדון שעדיף יותר לצאת משום ברוב עם הדרת מלך, ויש לדון בזה עוד מכמה גווני, ויש להאריך.

ובעזה"י הייתי רוצה עוד להאריך ולהשתשע בדברים היקרים מגדולי הפוסקים, אבל הזמן קצר, והמלאכה מרובה, ועוד חזון ליוסף.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

האם מי שעולה לארץ ישראל מתכפר לו כל העוונות

בס"ד

יום ד' י"ז אלול תשפ"א

לכבוד הגאון האדיר רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א בעמח"ס מעדני אשר
בית שמש

שלו' וברכה

ראיתי במעדני אשר (כי תבוא תשפ"א) שכתב לחקור עמש"כ באור החיים הקדוש (כו א) מדכתיב והיה כי בוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבתה בה, וכתב באור החיים הקדוש שמכאן ילפינן שיש מצוה של ישוב ארץ ישראל. וכתב כת"ר שליט"א לחקור האם בימי הרחמים והסליחות יש ענין לבוא לארץ ישראל דשם מתכפרים כל העוונות או דילמא אין ענין להיות בארץ ישראל בימי הרחמים והסליחות, והביא דברי הגמ' בכתובות דף קיא ע"א כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון וא"כ נראה שיש ענין להיות בארץ ישראל בימים אלו.

והביא בזה מש"כ בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סמן רפח) שנשאל, העולה לארץ ישראל ונכנס לתוחה אם כל עוונותיו מתכפרים קלות וחמורות עם התשובה וכן מי שהיה עולה לארץ ישראל ומת וברוך אם כוונתו רצויה כאילו דר בארץ ישראל, והסיק שהדירה בארץ ישראל מצוה גדולה מאוד ומנה אותו כבר הרמב"ן, ואמרו חז"ל בכתובות שכל הדר באר"י דומה שיש לו אלוה וכו' ומי שהוא בעל תשובה ומתרחט מעונות שבידו רוצה לעלות לארץ ישראל עם היות שהתשובה היא מכפרת העלייה לארץ ישראל היא מוספת לו זכות ומצליחו מן החטא כל ימיו.

והביא בזה עוד כת"ר מש"כ בשו"ת חת"י (אורח חיים סימן קצד) כתב שצריך שיקבע דירתו יעו"ש בכ"ד.

ובעיקר מש"כ בשו"ת התשב"ץ ח"ג סימן רפח להביא מדברי הרמב"ן שמצוות ישוב אר"י, אמנם כן הוא דעת הרמב"ן הרמב"ן שיש היום מצות ישוב אר"י (במדבר לג נג) וכתב שם שמצות ישוב אר"י הוא בכלל מצוות הכיבוש שנאמר "והרשתם את הארץ וישבתם בה" ומצוה זו נוהגת לדורות,

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

וכ"כ בספרי בפרשת ראה פיסקא פ'. וכן הוא דעת הרמב"ן בהשגות לספר המצוות שכחת העשין מצוות רביעית כתב ברשימת העשין שהרמב"ם לא מנה מצוה רביעית שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה הוא אומרם להם והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ וכו' ע"ש ומבואר דמקיים מצות עשה בכל רגע ורגע, והנה אף שכן הוא דעת הרשב"ץ והרשב"ש, אבל בספר מגלת אסתר כתב שהרמב"ם חולק וס"ל דאין מצות ישוב אר"י נוהגת לאחר גלות ישראל מעל אדמתם, ואין זו מצוה הנוהגת לדורות, אולם מבואר בדברי הרמב"ם בהל' אישות סוף פי"ג ובהל' עבדים פ"ח ה"ט כתב שמצוה זו נוהגת גם בזמן הזה, וכן כתב בפאר הדור סימן קפ, ואף דבכנסת הגדולה (יור"ד סימן קלט סקל"ג) כתב שהוא מדברי סופרים מ"מ סו"ס הוי מצוה. ומ"מ שייך את האי ענינא שכתב בשו"ת הריב"ש (סימן שפז) שמצות ישוב אר"י לתועלת לכלל ישראל שלא תשאר ארץ קדושה ביד הגוים ע"ש, ולכן הותר לדאוג לקנות הדירה מהגוי אפילו בשבת וכמבואר בריש גיטין ועיין.

ועוד בהאי ענינא כבר כתב הרמב"ם בהלכות מלכים פ"ה הלכה יא וז"ל: אמרו חכמים כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין, שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון, אפילו הלך בה ארבע אמות זוכה לחיי העולם הבא, וכן הקבור בה נתכפר לו, וכאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה, שנאמר וכפר אדמתו עמו, ובפורענות הוא אומר על אדמה טמאה תמות, ואינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו, ואעפ"כ גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם, צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק. עכ"ל. ומבואר דעת הרמב"ם דמחילת עונות אינו קשור למצות ישוב ארץ ישראל דהרי הבאנו שהרמב"ם לא סובר שיש מצות ישוב ארץ ישראל היום.

ובספר תשב"ץ קטן סימן תקסא כתב, מי שהוא בעל תשובה ומתרחט מעוונות שבידו ורוצה לעלות לארץ ישראל, עם היות שהתשובה היא מכפרת העליה מוספת לו זכות ומצליתו מן החטא כל ימיו עכ"ד.

ומבואר מדבריו דדוקא מי שעולה, אבל לא מי שמגיע לארץ הקודש רק לימים נוראים כמו שנוהגים החסידים להגיע אל רבם.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

ומכאן יש להוסיף שאלו שטסים לחו"ל לימים נוראים וכו', אז לכאורה גרע ביותר.

עוד כתב כת"ר בטעם הדבר שהדר באר"י שרוי בלא עוון, והביא מש"כ במקנה בקידושין דף כט ע"ב לבאר ע"פ מש"כ הרמב"ם בהל' איסורי ביאה פרק כב הלכאה א' שאין הרהור עבירה מצוי אלא בלב פנוי מן החכמה וכיון שאמרו חז"ל בב"ב דף קנח ע"ב אוירא דאר"י מחכים ואמרינן בגמ' בקידושין דף מט ע"ב עשרה קבין חכמה ירדו לעולם תשעה נטלה ישראל והיא מטהרת את האדם מהרהרו עבירה.

ועוד הביא מש"כ בפני יהושע בכתובות שארץ ישראל היא מקום קדושה וכדי שתגיין עליו זכות ארץ ישראל שלא יבוא לידי חטא ואז אף אם לפעמים חטא בא לידו או אפילו עון שהוא מזיד ע"י שתקף עליו יצרו מ"מ מסתמא גורם לו זכות ישיבת ארץ ישראל שלא לך ועבירה בידו דלאחר שחטא ומצא עצמו עומד במקום קדוש ודאי תוהה על הראשונות ושב ורפא לו.

ובשו"ת ציץ אליעזר חלק יא בהדרן על מסכת כתובות אות ט' כתב בזה באריכות וז"ל: ואזכיר בזה מה שמאז אמרתי לפרש מה דאיתא בברכות ס' נ"ז ע"א: הרואה שעורים בחלום סרו עונותיו שנאמר וסר עונך וחטאתך תכופר, אמר רבי זירא אנא לא סלקי מבבל לא"י עד דחזאי שערי בחלמא. ויש להבין מדוע דוקא רבי זירא הקפיד על ככה שלא לעלות לא"י עד שיראו לו בחלום שערי שזהו סימן שסרו עונותיו מה שלא מצינו לשאר תנאים ואמוראים שינהגו בכזאת. ואמרתי לפרש עפ"י הגמ' בכתובות הנ"ל דאיתא דר' זירא הוה משתמיט מיניה דרב יהודה רביה כשרצה לעלות לא"י, מפני שרבו סבור היה שאסור לעלות מבבל לא"י, והוא נחלק על רבו בזה וסבר שעוד מצוה איכא בעליה לא"י, וא"כ י"ל שמפני זה שרבו לא סבר כמוהו אלא שעוד ישנה עבירה בדבר הזה לעלות מבבל לא"י, לכן הגם שהחליט בדעתו דלא כן, אבל עדיין מהנדז היה בדבר הזה דאולי הצדק עם רבו, על כן לא גמר בנפשיה לעלות מבבל לארץ עד שהראו לו מן השמים שעורים שזהו סימן שסרו עונותיו, ומזה שפט בנפשו שהצדק אתו שאין כל עון בהעליה לא"י אלא עוד שכר מצוה בידו, ואז עשה עובדא בנפשיה ועלה לארץ ישראל. והיה מעשה רב זה לימוד לדורות שממנו יראו וככה יעשו.

עוד יש לפרש עפ"י דמה דאיתא לעיל בד' קי"א ע"א מחלוקת רבי אלעזר ורבא אם מי שדר בא"י שרוי בלא עון או לא, דרבי אלעזר אומר: כל הדר

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

בארץ ישראל שרוי בלא עון שנא' (ישעיה ל"ג) ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון. ורבא חולק ע"ז ואומר: אנן בסובלי חלאים מתנינן לה.

והנה מצינו בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' רפ"ח שמבאר דגם אם נאנס ולא השלים מצותו לעלות לא"י בכל זאת נחשב לו זכות כמו שהשלים מצותו כמאמרם ז"ל בקדושין ד' מ' מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה ע"ש, ומזה יש לדון שכבר מאז שהאדם גומר בדעתו בלב שלם לעלות לא"י נחשב לו כבר הדבר כאילו עשה.

וא"כ י"ל שלאחר שר' זירא גמר במחשבתו לעלות לא"י רצה לעמוד על המבחן לדעת הלכתא כמי, אם השרוי בא"י אמנם שרוי בלא עון, או לא, ולכן התעכב עד שהראו לו בחלום שעורים וראה בזה סימן שמורים לו דהלכתא כמאן דאמר דשרוי בלא עון, וכבר מאז שגמר במחשבתו לעלות לא"י הנהו שרוי בלא עון. ומזה ידע והבין כמה גדול הערך של העליה והישיבה בא"י, וקם ועלה.

ולהלכה באמת פסקינן כן, כדנפסק ברמב"ם בפ"ה מה' מלכים הי"א, אלא דלפנינו בגמ' כתוב בלשון כל הדר בא"י שרוי בלא עון. ואילו ברמב"ם נפסק בלשון: אמרו חכמים כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין. ויש לומר דהרמב"ם פירש כוונת ר"א שאומר שרוי בלא עון דר"ל דבזכות המצוה הגדולה הזאת שעושה שעולה לא"י מוחלין לו על העונות שעבר עד כה, ויתורץ עי"ז מה שמתקשים המפרשים בדברי הגמ' דאיך יתכן שהיושב בא"י לא יחשב לו שום עון שעובר שם. וגם לפי"ז יתפרש יותר הנז"ל שרצינו לומר שר' זירא רצה לעמוד בזה על המבחן, והיינו שרצה לדעת אם אמנם הלכה כן שבעלייתו לא"י ימחלו לו כל עונותיו, ובתוך זה גם מה שאשתמיט מיניה דרביה, ולא יחשבו לו ההשתמטות כאיזה פגיעה שהיא בכבוד רבו. [ויעוין בתשב"ץ שם שמבאר הכוונה של דשרוי בלא עון, דמי שהוא בעל תשובה ומתחרט מעונות שבידו ורוצה לעלות לא"י, עם היות שהתשובה היא מכפרת, העליה לא"י היא מוספת לו זכות ומצילתו מן החטא כל ימיו עיין שם].

ובאות י' כתב עוד הצי"א להביא ולפרש בזה. ובספר בן יהודע ראיתי שכותב לפרש, הכוונה של שרוי בלא עון, וז"ל: נ"ל בס"ד, דודאי צריך לעשות תיקון וכפרה בתשובה ותענית וצדקה בעבור העונות, כמו שחייבים הדרים בחו"ל, אך ההפרש הוא, ששם אין כח טומאה של העון נרשם על

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

מצח האדם, והוא ע"ד מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בשער רוח"ק ד' ע"ב וז"ל ובענין טומאת קרי אמר לי מורי ז"ל, כי כל אותו היום מתגלה אותה טומאה וניכרת במצחו, אף אם טבל, אלא שהוא גילוי דבר מועט, אבל אם לא טבל נגלה שם תמיד כ"ז שלא טבל ע"ש, וידוע שכח הטומאה נקרא עון, וכמ"ש הרמ"ק ז"ל ע"פ מי אל כמוך נושא עון, ולז"א שרוי בלא עון, כי ע"י קדושת א"י נמחה אותו כח הטומאה הנברא מן החטא, ואינו נגלה בגוף האדם אפילו ביום ראשון מן החטא, ויליף מדכתיב עם היושב בה נושא עון ר"ל היושב בה"א דא"י אחוזה באות ה"א אחרונה שבשם הוי"ה ב"ה. והא דנקיט כל הדר בה לרבות אפילו שאינו תושב בה אלא ישב שם ע"מ לחזור לחו"ל עכ"ז כל זמן שהוא דר בה נושא עון עכ"ל, וש"י.

ועפ"י ז"ל עולה בדעתי להוסיף פירוש בהכוונה של שרוי בלא עון, ובהקדם מה שראיתי לידידי החשוב הגאון הגר"י וועלץ שליט"א ראב"ד בודפעסט בירחון תל - תלפיות שבט - תרצ"ח בקונטרסו הנעלה חק לישראל לסדר שובבים ת"ת בהשמטות אות ה' שכותב וז"ל: ביאור לשון הזהר פ' וישב (ד' קפ"א ע"א) ובפ' ויחי (ד' רי"ט ע"ב) דעון הו"ל = הוצאת זרע לבטלה = חמור מכל עבירות שבתורה (עי' ב"ש בש"ע א"ע רסי' כ"ג) ול"מ תשובה לחטא זה (ח"ו), ובזהר רות (אות י"ב) וז"ל: ואף דעביד עובדין בישין ואוליד בנין בישין בסיטרא דמסאבא כד אושיד זרעי' לארעא, אבל בתיובתא שלימתא ואוליף אורייתא כולא ימחול ליה עכ"ל, ונראה דדברי הזהר לכאורה סתראי נינהו? [ועיין ערך שי אבה"ע רס"י כ"ג מש"ש]. תדע דזה לק"מ לפמ"ש בשו"ת מהרש"ם (ח"א סס"י ח"ן) דמ"ש בזהר פ' ויחי דל"מ תשובה לחטא זה היינו דוקא בלא לימוד התורה, ועי' בר"ח פ"ב משער התשובה פ' נשא דבצירוף לימוד תורה מקרי תשובה עילאה ע"ש ותבין [וכ"כ בס' שפתי מהר"ש (ענגיל) זצ"ל, עה"ת לפ' תרומה דעיקר התשובה המועיל בדבר גדול כזה הוי רק ע"י יגיעת התורה כדמצינו בזוה"ק פ' נשא ובזוהר רות דבצירוף לימוד תורה חשיב תשובה עילאה עיין שם], ואין להאריך במקום שאמרו לקצר באלה הדברים. אכן מחמת חיבת הקודש ראיתי עוד, להעתיק מ"ש בס' שיח שרפי קודש בשם הגה"ק בעל חידושי הרי"ם זצ"ל שאמר כי אעפ"י שבזוה"ק נאמר שאין מועיל תשובה לענין מז"ל, אבל עתה בודאי מועיל תשובה משום שהטעם שאין מועיל תשובה מפני שהחטא פוגם במוח שהזרע יוצאת ממנו ותשובה מגיע עד הבינה והפגם הי' בחכמה, אבל עתה אחר ת"ר שכתב בזוה"ק שמתפתחין תרעי דחכמתא [זוה"ק פ' וירא ד' (קי"ז) עה"פ ויעש ד' לשרה, שבשש מאות שנה

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

לאלף הששי יפתחו שערי החכמה למעלה ומעייני חכמה למטה וסימנן (בראשית ז') בשעת שש מאות שנה לחיי נח וגו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה] יוכל התשובה להגיע עד חכמה שפגם בו ונקל לעשות תשובה מהעון הנ"ל ר"ל עכ"ל [ועי' בתשו מנח"א ח"ג סי' כ"ה ובס' דברי תורה ח"א אות ס"ב וס"ג מש"כ בארוכה בזה, וע"ע בס' אבות על בנים על פרקי אבות בהקדמה משכ"ב] ואכ"מ להאריך והבן היטב עכ"ל ודפח"ח.

והנה בב"ב ד' קנ"ח ע"ב איתא דאורא דארץ ישראל מחכים, ובעל המאמר שם הוא רבי זירא בעצמו שאמר זאת כד סליק לארץ ישראל. וא"כ יש ע"פ האמור יסוד לפרש גם זאת דהכוונה של שרוי בלא עון הוא מפני דזה שאמרו שאין התשובה יכולה להגיע כי אם עד הבינה הוא רק בחו"ל, אבל בארץ ישראל פתיחין בה תמיד גם תרעין דחכמתא, וזהו הכוונה של אורא דא"י מחכים ולכן התשובה שם יכולה תמיד להגיע עד חכמה, ולכן בחו"ל שלא יכלה התשובה בדרך כלל להגיע [עד שנת ת"ר] עד חכמה [ויוצא מן הכלל בצירוף לימוד התורה וכנ"ל] מי שנכשל בעון זה הוא נשאר בתמידות כשכתם זה מודבק עליו, אבל מי שזוכה להיות דר בא"י אזי זוכה שתשובתו מגעת עד תרעין דחכמתא ומתקן גם פגם עון זה שהיא בחכמה, ונהיה שרוי בלא עון. והיינו עון הידוע וכנ"ל. וכמו"כ יש מקום בראש לפי"ז לעיון שאולי זאת הוא שגילו גם בחלום לר' זירא בזה שהראו לו שעורים שזה מראה שכל העונות נמחלים, בלי יוצא מן הכלל, עם העליה לא"י לדור בה, וד"ל. ומעניין בהא דמסופר בב"ב ד' פ"ה ע"א גם זאת על זירא, דכי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא מיוחדות עבור כן דלא נשלוט ביה נורא דגיהנם, ועישה מבחן מעשי על כך כל תלתין יומא דשגר תנורא וסליק ויטיב בגויה. דבר שלא העלה על דעתו לעשות בכזאת בהיותו בחו"ל, והמשמעות שחיכה לכך לעשות בכזאת רק עם עלותו לארץ ישראל, ומוסבר לפי האמור, מפני שסבור היה שזכותה דא"י שהנמצא בה הוא נשוא - עון תסייעהו לכך ויוכל עמוד במבחניו המסוכנים, והדברים עמוקים. עכ"ד. והשתא איכא לן עוד כמה טעמים מדוע הגר באר"י עוונתיו מחולין, כמובן עם תשובה. ורציתי עוד להאריך ולהשתשע בדבריו, והזמן קצר והמלאכה מרובה, ועוד חזון ליוסף.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

בדין תקיעת שופר בסליחות

בס"ד

מוצש"ק פ' כי תצא תשפ"א

לכבוד ידידי הגאון רבי יצחק מאזוז שליט"א בעמח"ס שו"ת חקרי הלכה וש"א"ס

ראיתי הגליון פסקי הלכות מס' יג שנשאל האם התקוע בסליחות בשעת אמירת י"ג מידות, וכתב שאן לתקוע לפני שיאמר י"ג מידות אלא יאמר הי"ג מידות בזריזות ולאחר מכן יתקע בשופר, וכתב שהרי מנהג הספרדים לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת בשעת י"ג מידות בסליחות ובקדיש האחרון לפני תענו ותערנו ובכה"ח סימן תקפ"א סוף אות יא כתב שמנהג הספרדים בזה כדי לצאת ידי הסוברים שיש לתקוע בשופר מתחלת חודש אלול, ולכן עכ"פ אין התקוע פטור מאמירת י"ג מידות, וציין בזה למש"כ בספר עטרת פז סליחות עמ' סג, ולהנאמן באור תורה תשרי תשסח סימן יד, והאריך בזה האם י"ג מדות הוי כדבר שבקדושה, יעו"ש.

הנה בענין זה הנני מצרף מש"כ בגם אני אודך מתשובתי חלק א' סימן יב, הנה כתב המהרח"ו כי מנהגם לתקוע בעת אמירת י"ג מידות בסליחות "בזכרנו לפניך י"ג מדות של רחמים, אל מלך יושב על כסא רחמים וגו', ויעבור וגו', ובעת אמור י"ג מדות ה' ה' אל רחום וחנון, יתקע בשופר, כמנהג כל הסליחות" (שער הגלגולים). וכך מביא כף החיים (תקפא ס"ק יג) "ומיהו הנוהגים כדברי השלחן ערוך יש נוהגין לתקוע גם כן בסליחות באמרם י"ג מידות וגם קודם תקבל, כדי לקיים דברי הכל".

וכך כתב בברית כהונה שהמנהג לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת אחרי הסליחות אם יש להם תוקע (או"ח עמוד קכג סעיף ו). וכן נהגו בכמה קהילות ספרדים, וכן יש בזה מנהגים חלוקים דיש שתוקעים רק בקדיש ויש שתוקעים באמירת י"ג מידות, וע"ע מש"כ בזה בענין התקיעות בחודש אלול בשער יוסף אלול ימים נוראים עי"ש.

ולמה התקיעות הן בעיקר בי"ג מידות ראיתי שיש מבארים כי הן קשורות זו בזו. שביום כיפור נאמרו למשה י"ג מידות של רחמים ונכרתה עליהן ברית. ובראש השנה וביום הכיפורים אנו תוקעים בשופר לחדש את קבלת

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

לוחות הברית, על כן כל החודש הזה מאירות המידות הללו שקשורות לתקיעת שופר. כמו שכתוב בזוהר (חלק ג דף רלב/א): "ובגין דא צריך לאתערא בשופר, דאיהו קנה, עלמא דאתי, עולם ארוך, אך אפים, דמשתכחי מיניה י"ג מכילין דרחמי". לכן צריך להתעורר על-ידי קול השופר, שהוא בא מעולם הבא. מעולם שכולו ארוך, ממקום שיש בו אריכות אפיים. מהמקום שבו מתגלים י"ג מידות של רחמים. והביא ברוקח רמז לקשר בין י"ג מידות לשופר מהמזמור האחרון של תהילים, שכתוב בו י"ג פעמים הללויה. וכתוב בו גם "הללוהו בתקע שופר" ו"הללוהו בצלצלי תרועה". עוד רמז לכך נמצא בפסוק "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב" (תהילים פה), שיש בו י"ג תיבות כנגד י"ג מדות ה' ה' אל רחום וחנון, שהקב"ה מתמלא רחמים בשופר בזכות י"ג אותיות שבאבות העולם" (וגם כנגד י"ג פעמים שדיבר ה' עם האבות. וי"ג פעמים שמוזכרת אהבה בתורה - וראה עוד "שפת אמת" דברים ראש השנה. ו"שם משמואל" פקודי - פרשת שקלים).

והנה יש לדון מה יעשה הבעל תוקע הרי הוא מפסיד את אמירת י"ג מידות, ועוד כיון דהוי כדבר שבקדושה א"כ איך שרי ליה לתקוע הרי מחיוב לומר י"ג מידות.

והנה ע' בשו"ת אבי בעזרי (בהל' סליחות) להגאון רבי יצחק לוי שליט"א רב העיר נשר, וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל, שכתב בזה שקודם כל הוא יגיד את הי"ג מידות במהירות קצת לפני הציבור ואז אח"כ יתקע הבעל התוקע, ועי"ש מה שהביא מהגר"מ מאזוז שכתב כן בבית נאמן עי"ש. וכן העלה בספר יוסף לקח - מועדים חלק א' (סימן ד'). ע"ש, וכן כתב להלכה הרב אדיר כהן שליט"א.

והגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א כתב לי בזה"ל: יתכן שמספיק לומר מהר לפני שתוקע ממש, או מיד אחרי שתוקע ויש עוד אנשים שמאריכים קצת בי"ג מידות ונקרא שאומר עם הציבור ודו"ק עכ"ל.

וכתבנו ע"ז דעדין קשה הרי סו"ס הוא פורש מעיקר הציבור וי"ל דסו"ס כיון דעושה כן לאפושי ברחמים שפיר דמי. והנה כ"ז נוהגים דוקא בשעת אמירת הסליחות בחודש אלול ובעשי"ת, אבל ביום הכיפורים לא נוהגים הכי, ואפשר דהשופר הוי מוקצה ויש לעי' עוד בכ"ז. ע"כ ממש"כ שם, ועוד חזון ליוסף להאריך בזה.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

תשובת הגאון רבי אושרי אזואלי שליט"א מראשי קו ההלכה הספרדי
בעניין הנ"ל (פורסמה ע"י הקו הנ"ל)

**שאלה: האם מותר לתקוע בשופר בסליחות באמצע אמירת י"ג מידות
דרחמים?**

תשובה: כתב בחזו"ע (ימים נוראים, עמ' כד בבאו') שהספרדים לא נהגו לתקוע בשופר במשך כל חודש אלול. מ"מ בכמה בתי כנסיות שלנו נוהגים לתקוע תשר"ת, תש"ת, תר"ת בשעת י"ג מידות בסליחות, ובקדיש אחרון, לפני תענו ותעתרו ומנהג יפה הוא ובלבד שלא תהיה הפרעה לשכנים וכו', ע"ש (ועיין גם בכה"ח סי' תקפא סוף אות יג שהביא מנהג זה). אמנם קשה די"ג מידות הוי דברים שבקדושה וכמש"כ בש"ע (סי' תקסה ס"ה). ולפיכך הנמצא במקומות שמותר להפסיק בהם, צריך לעמוד ולומר י"ג מידות עם הצבור וכמ"ש ביביע אומר (ח"ה חאו"ח סי' ז אות ד). ודמי למש"כ מרן בש"ע (סי' תרז ס"ג) שאפי' מי שהתוודה כבר, כששומע הוידוי מהש"צ צריך לעמוד ולהתוודות, וה"ה לכל השנה כמש"כ החיד"א, סידור בית עובד, חסד לאלפים ובן איש חי. ואפי' להחולקים (שירי כנה"ג, פר"ח) דזהו דווקא ביום הכיפורים, כאן יודו שצריך לומר י"ג מידות עם הציבור כיון דהוי ד' שבקדושה. יעו"ש. אמנם ע"ע שם ביביע אומר (אות ג) שכתב בשם שער המפקד (דף י ע"א) בשם האמל"י, שהיו נוהגים פעה"ק ירושלים שהש"צ שותק וכל הקהל אומרים י"ג מידות בקול רם, וכשמסיימים הקהל, חוזר הש"צ ואומר הי"ג מידות. וכתב בנהר פקוד (שם) שכך היה המנהג במצרים. וכיוצ"ב נוהגים ביו"ט בעת פתיחת ההיכל שהש"צ אומר י"ג מידות לבדו, וחוזרים הקהל ואומרים אותם, ועושים כן ג' פעמים, אבל המנהג לאמרם אז בניגון וטעמים כקורא בתורה. ע"כ, וי"ל. ואולי הכא משום דיש ענין בתקיעות לעורר בתשובה סמך מרן נר"ו על הדעות הנ"ל, ועל המהר"ש קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה סי' מד, שהובא שם) שאין היחיד מחוייב בכלל לענות י"ג מידות עם הצבור. יעו"ש. שו"ר באור תורה (תשרי תשס"ח, סי' יד) דכתב הרב נאמ"ן שליט"א דאין לתקוע באמירת י"ג מידות ממש, כי אז התוקע מפסיד י"ג מידות במנין ויצטרך לאמרן אח"כ בטעמים כקורא בתורה, אלא יתקע אחר י"ג מידות לפני שאומר הש"ץ 'וסלחת לעוונינו' וגו',

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

ושכן הוא נוהג, ע"ש. אלא שמש"כ שאז יפסיד י"ג מדות ויצטרך להיות קורא אותם בטעמי המקרא, לפי מש"כ בשם היביע אומר לעיל, איסורא נמי איכא, דאינו עונה יחד עם הציבור וכמשנ"ת, וי"ל (ודרך אגב, מותר להתחיל י"ג מידות דרחמים עם הציבור ולסיים אחריהם, ראה כה"ח סי' קלא ס"ק כד). הלכך להלכה, לכתחילה יאמר התוקע עם הציבור י"ג מידות דרחמים, ולאחר שייסיים, יתקע בשופר לפני שהש"ץ אומר 'וסלחת לעוונינו' וכו'.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הערה לבאר התורה קכח בדין קול באשה ערוה מאת הרה"ג יוסף דהן שליט"א

זה לשון יביע אומר ח"ט על הערות אור לציון ח"ב. וממילא יש לציין שהדבר לא מוסכם במה שכתבתם על קול אשה, מג) בעמוד נז אות יג, אע"פ שאמרו (ברכות כד.) קול באשה ערוה, השומע קול זמר של אשה דרך הרדיו, ואינו מכירה, מותר לקרוא קריאת שמע ולברך ברכות, וירכז מחשבתו לכוין בברכותיו. וכמו שהעלתי בשו"ת יביע אומר (חאו"ח סי' ו), [נומה שכתבתי שם שאם ראה אותה בתמונה ג"כ, אסור, אינו מוכרח, שיש לומר דהא דאמרינן בתענית (ה:)] האומר רחב רחב מיד נקרי, "ביודעה ומכירה", זהו רק כשראה אותה בחיים חיותה במלא קומתה, וכ"כ הגרי"ח בספר בן יהוידע (תענית ה:), שאם ראה אותה בצורה ותמונה בלבד, אין לחוש. ואף לגבי השומע קולה, והכירה בתמונה בלבד, לית לן בה. ובאמת דבלאו הכי השומע קול אשה ברדיו, אין זה קול אשה ממש, כמ"ש הגרי"ש אלישיב, הובא בספר ישיב משה טורצקי (עמוד יד), שהשומע קול זמר של אשה ברדיו, אפילו אם מכיר אותה, מותר, כי אין זה קול אשה ממש, אלא חיקוי של קולה על ידי גלי חשמל. ע"ש. וכן ראיתי עוד בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל. ודבריהם נכונים. ושלא כמ"ש בשו"ת באר משה ח"ז בקונטרס החשמל סי' קט, שאפילו אינו מכירה אסור, מפני שהוא קולה של האשה ממש]. ומכיון שכל הדין של קול באשה ערוה, הוא רק מדרבנן, כמ"ש החיי אדם (בנשמת אדם כלל ד סי' א). וכ"כ בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב (סי' ע), ובשו"ת חלק לוי (סי' לז), וכ"כ בספר נחמד למראה על הירושלמי (פ"ב דחלה, דף קפ ע"ג). וע"ע בשדי חמד (מע' ק כלל מב). הילכך בודאי שיש לסמוך על האמור להקל. ואכמ"ל.

קובץ באר התורה (קכט) פרשת כי תבוא

הוספה לבאר התורה קכז בדין חיוב אשה בסליחות

הנה בשו"ת אבי בעזרי סימן קעט, כתב הגאון רבי יצחק לוי שליט"א רב העיר נשר בזה"ל: שאלה [מאת ה"ה אברהם אזולאי הי"ו מכרמיאל יע"א]. האם גם הנשים צריכות לומר סליחות בחודש אלול ועשרת ימי תשובה?

תשובה. אמנם יש מקומות בארצות אשכנז שנהגו שם שגם הנשים הצדקניות באות לבית הכנסת לאמירת סליחות (מגן אברהם סי' פח סק"ג. שלחן ערוך הגר"ז שם סעיף ב). אבל מעיקר הדין אין הנשים חייבות באמירת סליחות, וגם רוב העולם נהגו כן, שאין הנשים באות לבית הכנסת לאמירת סליחות, כיון שבדרך כלל אמירת הסליחות מתקיימת באשמורת הבוקר, ואין זה מדרכי הצניעות להסתובב באישון לילה. ועוד שטירחת עבודות הבית והטיפול בילדים מוטלים עליהן. ומה גם שאין הנשים צריכות כפרה כאנשים שחייבים במצוות חמורות יותר, כמו ביטול תורה וז"ל (הגאון רבי חיים פלאגי בספר צואה מחיים אות נח. שו"ת מקדש ישראל – ימים נוראים סי' נט. נטעי גבריאל הל' ראש השנה פרק י סעיף טז השני). עכ"ד.

ובספר מועדי הגר"ח ח"א תשובה שפ"ב נשאל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: אם אשה צריכה לומר סליחות בחודש אלול, והשיב בזה"ל: כך נהגו, ושם ציין הגר"מ גבאי שליט"א למש"כ בספר האלולים קודש לה' פרק ז' הערה 327 שהשיב הגר"ק שליט"א שטוב שיאמרו סליחות.

ועל הדברים הללו כתב לי הגאון רבי יצחק מאזוז שליט"א בעמח"ס שו"ת חקרי הלכה וש"ס, פלא לומר שאשה "צריכה" לומר סליחות. הרי בודאי שגם הגברים אינם חייבים, אלא זו הנהגה נכונה וחשובה. ואפילו תיקון חצות עדיף מסליחות. וקל וחומר באשה.

וגם המנהג- שאשה הולכת כמה פעמים בודדות, במקרה הטוב. אין זה מצוי שאשה מבנות ספרד מקפידה ללכת ארבעים יום לסליחות מ"ח אלול עד יוה"כ, וגם מבנות אשכנז צ"ע עד כמה מצוי שאומרות בכל השבועיים בערך שאומרים סליחות. ולכאורה אפשר שגם הגר"ח קניבסקי כוונתו שנהגו שאשה אומרת סליחות. אבל אין הכרח שבא לחייבם בחיוב גמור.